

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

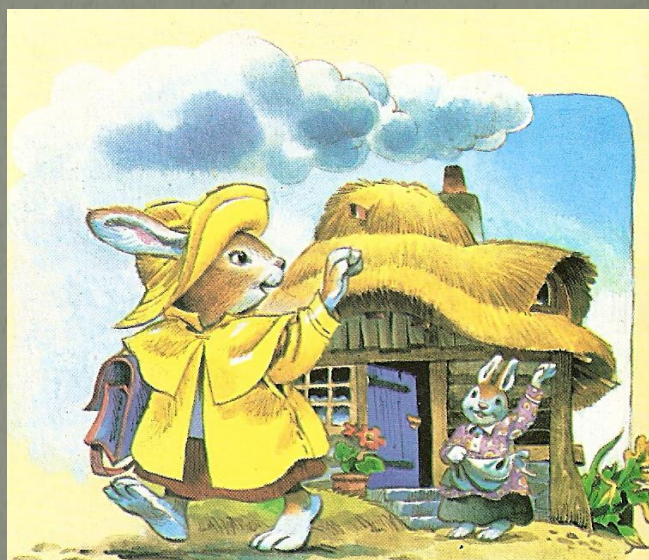
ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ
ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ
ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:

ΜΠΕΛΕΚΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΘΕΟΔΩΡΑΤΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΠΑΤΡΑ 2012

...στο μικρό μου

Άγγελο...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στον σύντομο αυτό πρόλογο θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους τους ακούραστους εργάτες του πνεύματος που ασχολήθηκαν με το παραμύθι και κατέγραψαν τις γνώσεις, τις εμπειρίες, τις παρατηρήσεις, τις έρευνες που έκαναν με τα αποτελέσματα τους και άφησαν έτσι πίσω τους τόσο πλούσιο υλικό για να ανατρέχει κανείς και να μαθαίνει. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους παραμυθάδες από την πιο απλή γιαγιά μέχρι τους επαγγελματίες του είδους που για αιώνες τώρα τροφοδοτούν το παιδικό πνεύμα και την ψυχή με την ξεχωριστή αυτή μορφή του λόγου που όλοι λίγο –πολύ είχαμε την χαρά να απολαύσουμε κάποτε.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στην καθηγήτρια κ. Θεοδωράτου για την πολύτιμη αυτή ευκαιρία που μου χάρισε να έρθω σε επαφή με τον μαγικό κόσμο του παραμυθιού καθώς και για την πολύ μεγάλη υπομονή και επιείκεια που μου έδειξε.

Ευχαριστώ πολύ και τα παιδιά του 55^{ου} νηπιαγωγείου Πατρών για την συμμετοχή τους στην έρευνα καθώς και τις νηπιαγωγούς για την πολύτιμη συνεργασία τους κατά την διεξαγωγή της έρευνας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται αρχικά η γνωριμία με τον θαυμαστό κόσμο του παραμυθιού. Στη συνέχεια εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο επιδρά ο θαυμαστός αυτός κόσμος στη διαμόρφωση του ψυχικού και πνευματικού κόσμου των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Εξετάζεται επίσης η παιδαγωγική αξία των παραμυθιών καθώς και η συμβολή τους στην γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών αυτών. Τέλος ερευνάται η σχέση των παιδιών προσχολικής ηλικίας με το παραμύθι σήμερα και το κατά πόσο η σχέση αυτή επηρεάζει την εκφραστική τους ικανότητα.

ABSTRACT

This assignment initially refers to the acquaintance with the wonderful world of the fairytale. Afterwards, the way in which this wonderful world affects the formulation of the pre-school aged children's mental and intellectual world is examined. Additionally, the educational value of the fairytales as well as their contribution to the linguistic development of these children is looked through. Finally, the pre-school aged children's relationship with the fairytale today is probed into as well as the extent this relationship affects their expressive efficiency.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	ii
ABSTRACT	iii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
1.1 Τι είναι παραμύθι	3
1.2 Πως γεννήθηκε το παραμύθι	3
1.3 Καταγωγή και διάδοση.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	6
2.1 Είδη παραμυθιών.....	6
2.2 Η δομή των παραμυθιών	6
2.3 Τα χαρακτηριστικά των παραμυθιών	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	8
3.1 Με ποιο τρόπο το παραμύθι βοηθά στο χτίσιμο του ψυχικού κόσμου του παιδιού.	8
3.2 Με τι μέσα το παραμύθι επιδρά στον ψυχισμό του παιδιού	10
3.3 Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού και ο ρόλος του στο χτίσιμο του πνευματικού κόσμου του παιδιού.....	11
3.4 Ενστάσεις που αφορούν την παιδαγωγική αξία του παραμυθιού και αντικρούσεις	13
3.5 Το παραμύθι ως μορφωτικό αγαθό	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	16
4.1 Τι είναι γλώσσα	
4.2 Γλωσσική ανάπτυξη	
4.3 Το παραμύθι αρωγός στη γλωσσική ανάπτυξη	
4.4 Το σύγχρονο παραμύθι.....	18
4.5 Τρόποι απόδοσης του παραμυθιού.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	21
5.1 Ερευνητική πρόταση – Βιβλιογραφική ανασκόπηση	21
5.2. Στόχοι της έρευνας	21
5.3 Δείγμα της έρευνας.....	22

5.4 Μέθοδος – εργαλεία και διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας.....	22
5.5 Πίνακες αποτελεσμάτων ανά ερώτηση.....	24
5.6 Πίνακας σύγκρισης αποτελεσμάτων 3 ^{ης} και 6 ^{ης} ερώτησης.....	27
5.7 Πίνακας σύγκρισης αποτελεσμάτων 4 ^{ης} και 6 ^{ης} ερώτησης.....	28
5.8 Στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων – Γραφικές παραστάσεις.....	28
5.9 Έλεγχος Ανεξαρτησίας χ^2 3 ^{ης} και 6 ^{ης} ερώτησης σε πίνακες συνάφειας με δείκτες συνάφειας Pearson και C.....	37
5.10 Έλεγχος Ανεξαρτησίας χ^2 4 ^{ης} και 6 ^{ης} ερώτησης σε πίνακες συνάφειας με δείκτες συνάφειας Pearson και C.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	44
Συζήτηση - Συμπεράσματα	44
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....	51
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	53
Στοιχεία Έρευνας.....	53

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Βαθύτερο νόημα βρίσκεται στα παραμύθια που μου έλεγαν στα παιδικά μου χρόνια παρά στην αλήθεια που μας διδάσκει η ζωή».

Σίλερ (Γερμανός ποιητής)

Για πολλούς αιώνες το παραμύθι υπήρξε ένα παραμελημένο λογοτεχνικό είδος που κανένας δεν έπαιρνε στα σοβαρά. Η αρχή για αλλαγή της στάσης απέναντι στο παραμύθι έγινε τον ΙΘ΄ αιώνα με την σοβαρή προσπάθεια των Γερμανών αδελφών Grimm να συλλέξουν, να ερμηνεύσουν την καταγωγή και να δημοσιεύσουν τα λαϊκά παραμύθια της πατρίδας τους σε μία έκδοση με τον τίτλο «παιδικά και σπιτικά παραμύθια». Έκτοτε πολλοί ασχολήθηκαν με το ξεχωριστό αυτό είδος του λόγου. Ο Χ. Σακελλαρίου (σημ.1) κατατάσσει όσους ασχολήθηκαν με το παραμύθι σε 3 ομάδες: α) Στους συλλογείς παραμυθιών οι οποίοι συνέλλεξαν λαϊκά κυρίως παραμύθια και τα κατέγραψαν πιστά ή με μικρές προσωπικές τους τροποποιήσεις. Τέτοιοι είναι: ο Τζιανφραντσίσκο Στραπαρόλα, ο Τζιανμπατίστα Μπαζιλέ, ο Σαρλ Περό, οι αδελφοί Γκρίμ, ο Αλεξάντρ Αφανάσιεφ, β) Στους παραμυθάδες οι οποίοι δημιούργησαν παραμύθια. Τέτοιοι είναι: ο Τζόναθαν Σουίφτ («Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ»), ο Χανς Κρίστιαν Αντερσεν, ο Λιούις Κάρολ («Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων»), η Σέλμα Λάγκερλεφ («Το θαυμαστό ταξίδι του Νιλς Χόλγκερσον»), ο Κάρλο Κολόντι («Πινόκιο»), ο Κλέμενς Μπρεντάνο («Παραμύθια του Ρήνου»), ο Όσκαρ Ουάλντ, ο Αντουάν Σαιντ-Εξυπερύ («Ο μικρός πρίγκιπας») κ. ά. και γ) Στους μελετητές των παραμυθιών όπως είναι οι: W. Wundt, Antti Aarne, Stith Thompson, Bettelheim, κ. ά. Μερικοί από τους νεοέλληνες συλλογείς και μελετητές παραμυθιών είναι: ο Ν. Πολίτης, ο Γ. Μέγας, ο Σ. Κυριακίδης, ο Δ. Λουκάτος, ο Ι. Κακρίδης ο Δ. Λουκόπουλος, ο Μ. Μερακλής ενώ στους παραμυθάδες ανήκουν οι: Λασκαρίδου Αικ., Γ. Δροσίνης, Βλ. Γαβριηλίδης, Γ. Εμμανουήλ, Δ. Κορομηλάς, Αρ. Παπαδοπούλου, Δ. Ανδρεάδης, Π. Δέλτα, Γ. Ταρσούλη, Π. Μαξίμου, Α. Μεταξά, Π. Τσιμικάλη, Λ. Κροντηρά, Α. Γουλίμη, Γ.Γ. Σουρέλη, Λ. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Ευγ. Τριβιζάς και πολλοί άλλοι.

Όλοι όσοι ασχολήθηκαν με το παραμύθι, από όποια πλευρά και αν ήταν αυτή τους η ενασχόληση, διαπίστωσαν την βαθειά ψυχοπαιδαγωγική δυναμική που κρύβεται μέσα σε αυτό το φαινομενικά απλό και αφελές λογοτεχνικό είδος. Ένας απέραντος πλούτος από ιδέες, αισθήματα, γνώση του κόσμου και της ζωής μπορεί εύκολα να κατακτηθεί από τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το παραμύθι και να γίνει πολύτιμο εφόδιο για το ταξίδι της ζωής που μόλις ξεκινάνε (Σακελλαρίου, 1995). Ο J. Alvarado Planas μας λέει χαρακτηριστικά πως «για να υπάρξουν στο μέλλον καλοί και ευτυχισμένοι άνθρωποι που να

μπορούν να οικοδομήσουν ένα νέο και καλύτερο κόσμο είναι πολύ σημαντικό να είχαν διαμορφωθεί σωστά και να είχαν ζήσει ευτυχισμένοι όταν ήταν παιδιά» (σημ. 2). Και το σκοπό αυτό εξυπηρετούσαν τα παραμύθια σε όλες τις κοινωνίες. Το ότι το παραμύθι επιδρά στην παιδική ψυχή και συνδράμει στην γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών διαπιστώθηκε πολύ νωρίς τότε που ακόμα τα παραμύθια γινόντουσαν γνωστά μέσω της αφήγησης του παππού ή της γιαγιάς γύρω από το αναμμένο τζάκι. Το πώς συμβαίνει αυτό μελετήθηκε και καταγράφηκε από τους ειδικούς επίσης αρκετά χρόνια πριν. Η έκρηξη της τεχνολογίας όμως επηρέασε και τον τρόπο απόδοσης του παραμυθιού αλλά και το περιεχόμενό του. Έτσι η προφορική αφήγηση παραχώρησε τη θέση της στην ανάγνωση, αρχικά απλά εικονογραφημένων και στη συνέχεια πλούσια εικονογραφημένων εκδόσεων, στην ακρόαση μέσω ραδιοφώνου, στην παρακολούθηση μέσω τηλεόρασης ή DVD, στην τρισδιάστατη εικόνα των ημερών μας. Το λαϊκό παραμύθι πήρε τη μορφή του λόγιου ή έντεχνου.

Εξακολουθεί όμως το απλοϊκό αυτό είδος να ενδιαφέρει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας και να προσφέρει έτσι τις αναμφίβολα πολύτιμες υπηρεσίες του στην διαμόρφωση του ψυχικού και πνευματικού τους κόσμου; Με ποιο τρόπο μπορεί το παραμύθι να βοηθήσει την γλωσσική τους ανάπτυξη; Στα ερωτήματα αυτά επιχειρεί να δώσει απάντηση η ερευνητική προσπάθεια που έγινε στα πλαίσια της παρούσης πτυχιακής εργασίας, σε παιδιά νηπιαγωγείου της Πάτρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Τι είναι παραμύθι

Σύμφωνα με τους Bolte-Polivka, τους περίφημους σχολιαστές των παραμυθιών των αδελφών Grimm, με τη λέξη παραμύθι εννοούμε «μια διήγηση δημιουργημένη με ποιητική φαντασία, παρμένη ιδιαίτερα από τον κόσμο του μαγικού, μια ιστορία του θαύματος, που δεν εξαρτάται από τους όρους της πραγματικής ζωής, και που την ακούμε με ευχαρίστηση μικροί και μεγάλοι, έστω και εάν δεν την θεωρούν πιστευτή».

Κατά τον Zorz Zan «παραμύθι είναι μια αφήγηση συγκεκριμένου μήκους που περιέχει μια διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων» (Zan, 1996).

Ο Χάρης Σακελλαρίου το αναφέρει ως «ένα από τα πιο αγαπητά στα παιδιά είδος έντεχνου λόγου» (σημ.3) και συνεχίζει λέγοντας ότι η ετυμολογική του ανάλυση μας οδηγεί στη ρίζα της αρχικής του προέλευσης και στον πρωταρχικό του ρόλο. Το παραμύθι είναι ένας «μύθος», δηλαδή ένας λόγος ή λόγια που έχουν σκοπό να τραβήξουν την προσοχή εκείνου που τ' ακούει μακριά από ότι τον απασχολεί και τον βασανίζει και να του προσφέρουν έτσι «παραμυθία». Δηλαδή παρηγοριά και ψυχαγωγία. Αναπτύχθηκε έτσι ένα ιδιαίτερο είδος της λογοτεχνίας, καθαρά λαϊκό, το οποίο τροφοδότησε η λαϊκή φαντασία και με τον καιρό απέκτησε κάποια τεχνική πληρότητα. Το παραμύθι επέζησε περνώντας από γενιά σε γενιά κυρίως με τη στοματική παράδοση και έφτασε ως τις μέρες μας όπου εξακολουθεί να γοητεύει μικρούς και μεγάλους με την ομορφιά του.

1.2 Πως γεννήθηκε το παραμύθι

Σε ότι αφορά τους χώρους που πρωτοδημιουργήθηκε το παραμύθι σε παγκόσμια κλίμακα, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τους παρακάτω (Σακελλαρίου, 1995):

1. Το απλό σε σύνθεση και έννοιες παραμύθι δημιουργήθηκε: «σε κάποια γωνιά του σπιτιού δίπλα στη κούνια του βρέφους, όπως και τα νανουρίσματα από μαμάδες, γιαγιάδες ή νταντάδες».
2. Τα κάπως μεγαλύτερα παραμύθια πολύ πιθανόν να γεννήθηκαν δίπλα στο αναμμένο αγροτικό τζάκι από γονείς ή παππούδες που τα έλεγαν στα μικρά παιδιά πριν τα βάλουν για ύπνο.
3. Άλλα πάλι δημιουργήθηκαν σε χώρους όπου συγκεντρώνονταν μικρές ομάδες ατόμων για να επιτελέσουν κάποια νυχτερινή κυρίως εργασία και αποσκοπούσαν στο να τους κρατήσουν ξύπνιους. Για παράδειγμα στα παλιά

αγροτικά σπίτια τις νύχτες μαζευόντουσαν σε παρέες για δουλειές όπως το ξεκόκκισμα των καλαμποκιών ή το ξάσιμο των μαλλιών των ζώων σε οικογένειες κτηνοτρόφων.

4. Άλλα πάλι παραμύθια μπορεί να γεννήθηκαν σε κάποια παλιά καφενεία τα χρόνια που δεν υπήρχαν τηλεοράσεις αλλά ούτε και ραδιόφωνα.

Ποιοι όμως ήταν αυτοί οι άνθρωποι που κατασκεύαζαν και έλεγαν τα παραμύθια; Στους αρχαίους χρόνους υπήρχαν οι «λογοποιοί» ή «μυθοποιοί» που περιόδευαν και διηγούταν τις ιστορίες τους. Στους ρωμαϊκούς χρόνους τους ονόμαζαν «αρεταλόγους». Σε ιθαγενείς παλαιών Γαλλικών αποικιών της Αφρικής οι παραμυθάδες ονομάζονται «coteur» ενώ σε μουσουλμανικές χώρες τις νύχτες του ραμαζανιού υπήρχαν οι «μεντάχ» που έλεγαν παραμύθια για να κρατάνε άγρυπνους τους πιστούς.

Σε ότι αφορά τη γένεση του νεοελληνικού παραμυθιού, αυτό έχει δύο πηγές: την Ινδία και την Αίγυπτο, η διαμόρφωση του όμως έγινε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Στην Ευρώπη το παραμύθι εκφράζει τις δομές της κοινωνίας κατά τον Μεσαίωνα και στη συνέχεια την κρίση της Φεουδαρχίας και την άνοδο της αστικής τάξης. Όπως μας πληροφορεί ο κ. Χ. Σακελλαρίου: «Σε κάθε λαό το παραμύθι εκφράζει τους πόθους, τις λαχτάρες, τα όνειρα και την ψυχική ιδιοτυπία του».

1.3 Καταγωγή και διάδοση

Παρόλο που τα παραμύθια ήταν γνωστά από την αρχαιότητα, κανείς δεν ασχολήθηκε με το είδος αυτό του λόγου. Στην αρχαία Ελλάδα μάλιστα ο Πλάτωνας μιλούσε περιφρονητικά για αυτά. Η αλλαγή έγινε τον ΙΘ΄ αιώνα όταν οι αδελφοί Grimm (Ιάκωβος και Γουλιέλμος) συγκέντρωσαν και δημοσίευσαν τα λαϊκά παραμύθια της χώρας τους σε δύο τόμους με τον τίτλο «Παιδικά και σπιτικά παραμύθια» (kinder und Hausmarchen. Η συλλογή περιλαμβάνει πολύ γνωστά παραμύθια όπως: Σταχτοπούτα, Κοκκινοσκουφίτσα, Χιονάτη κ.ά.) και προσπάθησαν να δώσουν και ερμηνεία για την καταγωγή τους. Διατύπωσαν έτσι την 1.Ινδοευρωπαϊκή θεωρία σύμφωνα με την οποία τα παραμύθια έχουν την καταγωγή τους στους Αρίους οι οποίοι μετακινήθηκαν από τις Ινδίες προς την Ευρώπη και έφεραν μαζί με την γλώσσα τους και τον πολιτισμό τους, διάφορους μύθους οι οποίοι αναμείχθηκαν με άλλα πολιτιστικά στοιχεία των λαών που συναναστράφηκαν και έτσι δημιουργήθηκαν τα παραμύθια που είναι κοινά σε Ευρώπη και Ασία. Άλλες θεωρίες που αναπτύχθηκαν έκτοτε είναι: 2. Η Ινδική θεωρία που υποστηρίζει ότι τα παραμύθια της Ευρώπης κατάγονται από την Ινδία και τα μετέφεραν σ' αυτήν Μογγόλοι και μωαμεθανοί κατακτητές (Th. Benfey). 3. Η εθνολογική πολυγενετική θεωρία που υποστηρίζει ότι οι ίδιες ψυχικές διαθέσεις των ανθρώπων παράγουν και ίδια πράγματα άρα και ίδια παραμύθια σε

διαφορετικούς τύπους (Andrew Lang & Edward Tylor). 4. Η φιλολογική θεωρία. 5. Η Ιστοριογεωγραφική θεωρία που δέχεται το παραμύθι ως προϊόν κατάλληλων ιστορικών συνθηκών σε κάποιο τόπο και δείχνει μια φτασμένη λογοτεχνία (Φινλανδοί I. Krohn, A. Aarne κ.ά.). 6. Η μυθολογική θεωρία. 7. Η συμβολιστική θεωρία. 8. Η ψυχαναλυτική θεωρία του Σ. Φρόυντ που υποστηρίζει ότι τα μη πραγματικά και παράλογα στοιχεία των παραμυθιών προέρχονται από τα όνειρα. 9. Η ανθρωπολογική θεωρία. 10. Η εκλεκτική θεωρία. (Σακελλαρίου, 1995).

Παρά τις τόσες θεωρίες που αναπτύχθηκαν, σήμερα είναι αποδεκτές ορισμένες βασικές αρχές σχετικά με την καταγωγή και διάδοση των παραμυθιών όπως μας πληροφορεί ο Β.Δ.Αναγνωστόπουλος. Αυτές είναι:

- Τα παραμύθια των λαών μοιάζουν μεταξύ τους.
- Η διάδοση τους ήταν αρχικά προφορική.
- Ανάγονται σε αρχέγονους πολιτισμούς.
- Είναι φανταστικές διηγήσεις εκτός τόπου και χρόνου.
- Πολλά στοιχεία τους είναι μη πραγματικά πηγάζουν και από τα όνειρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Είδη παραμυθιών

Ανάλογα με τα στοιχεία που βρίσκουμε στο περιεχόμενο τους διακρίνουμε τα εξής είδη παραμυθιών: Εθνολογικά, Μυθολογικά, Μαγικά, Ονειρικά, Λαϊκές αντιλήψεις διαφόρων εποχών για έννοιες όπως η παλικαριά ή η δειλία κ.ά.. Ανάλογα με τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και των κοινωνικών και πολιτικών δομών της κάθε εποχής και του κάθε τόπου, διακρίνουμε τα εξής είδη: Διεθνή (Σταχτοπούτα, Κοντορεβιθούλης), Ανατολίτικα(της Χαλιμάς), παραμύθια από την αρχαία Ελληνική μυθολογία, παραμύθια που προήλθαν από αποσύνθεση παλιότερων μεσαιωνικών θρύλων ή τραγουδιών, νεοελληνικά παραμύθια που πηγάζουν από τον νεοελληνικό πολιτισμό. Τα παιδικά παραμύθια αποτελούν ξεχωριστό είδος και είναι έντεχνα δημιουργήματα διαφόρων συγγραφέων που κρίνονται και επιλέγονται ως κατάλληλα για τα παιδιά (δεν περιέχουν για παράδειγμα πολύ βίαιες σκηνές).

2.2 Η δομή των παραμυθιών

Όπως μας πληροφορεί ο καθηγητής κ. Σακελλαρίου, έχουμε τρία βασικά δομικά μέρη σε ένα παραμύθι. Αρχικά έχουμε μία σύντομη εισαγωγή η οποία μας προϊδεάζει για το παραμύθι που θα ακολουθήσει, π.χ. «απόψε θα σας πω το παραμύθι της πεντάμορφης...».

Στη συνέχεια ακολουθεί η διήγηση του παραμυθιού. Στη διήγηση δηλαδή στο κύριο μέρος του παραμυθιού παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία στερεότυπα όπως λ.χ.ο αριθμός τρία (τρεις προσπάθειες ή τρία εμπόδια ή τρία αδέρφια κ.ο.κ.).

Στο τέλος το παραμύθι κλείνει με νίκη του ήρωα και με τη συνηθισμένη φράση «και ζήσανε αυτοί καλά και μείς καλύτερα» ή κάτι άλλο παρόμοιο.

2.3 Τα χαρακτηριστικά των παραμυθιών

1.Το παραμύθι είναι μια διήγηση φανταστική και κατά κανόνα διασκεδαστική. Ηθελημένα απουσιάζει από αυτό ένα απαραίτητο στοιχείο της λογοτεχνικής αφήγησης: η αληθοφάνεια. Ο παραμυθιάς δεν ενδιαφέρεται γι' αυτήν και αδιαφορεί αν αυτά που λέει γίνουν πιστευτά ή όχι. Στόχος του είναι ή ευχαρίστηση, η διασκέδαση, η απόδραση από την πεζότητα και την σκληρή καθημερινότητα. Για τον σκοπό αυτό μπορεί να επιστρατεύσει τα πιο τερατώδη, απίθανα, αφύσικα και μαγικά συμβάντα που ανήκουν περισσότερο στη σφαίρα του ονείρου παρά της λογικής. Το παραμύθι ανήκει, όπως λέγεται,

σ' ένα «προλογικό» στάδιο της νοητικής εξέλιξης της ανθρωπότητας. «Παραμύθι και όνειρο είναι δύο έννοιες με κοινά χαρακτηριστικά» σύμφωνα με τον Laistner και σύμφωνα με τον Όσκαρ Ουάιλντ: «ψέμματα κι αλήθεια έτσι είναι τα παραμύθια».

2. Το παραμύθι δεν αναφέρεται σε ορισμένο πρόσωπο ή σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Αυτό το διαφοροποιεί από τις λαϊκές παραδόσεις οι οποίες αναφέρονται σε ορισμένο πρόσωπο, τόπο ή ιστορικό γεγονός. Χαρακτηριστική είναι η αρχή ενός παραμυθιού: «Μια φορά κι έναν καιρό...» ή «Κάποτε σ' έναν τόπο (σε μια χώρα μακρινή), ζούσε ένας... (βασιλιάς, άρχοντας, μυλωνάς κ.λ.π.). καμιά φορά μπορεί να αναφέρεται το όνομα του ήρωα ή και των άλλων προσώπων χωρίς όμως να έχουν σχέση με το ιστορικό παρελθόν. Είναι περισσότερο συμβολικά και εκφράζουν τον ψυχικό κόσμο του κάθε προσώπου του παραμυθιού ή τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά φυσικά γνωρίσματα (Χιονάτη, Τριανταφυλλένια κ.λ.π.).

3. Το παραμύθι δεν έχει σκοπό τη διδασχή. Στο σημείο αυτό διαφέρει από το μύθο και την παροιμία. Βασικός στόχος είναι η ευχαρίστηση και η διασκέδαση του ακροατή. Παρ' όλο που στο τέλος ο ήρωας δικαιώνεται αυτό μπορεί να επιτυγχάνεται με αθέμιτα μέσα και χωρίς ηθικούς φραγμούς πέρα από κάθε λογική ή κοινωνική συμβατικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Με ποιο τρόπο το παραμύθι βοηθά στο χτίσιμο του ψυχικού κόσμου του παιδιού.

Το παραμύθι γοητεύει το παιδί. Η γοητεία αυτή είναι μεγαλύτερη στην ηλικία των 4-8 ετών και σε πολλές περιπτώσεις και σε ηλικίες 10-11 ετών σύμφωνα με έρευνες της Βιεννέζας ψυχολόγου Charlotte Buhler (σημ.4). Αυτό επίσης διαπιστώνεται εύκολα και κατά τη διάρκεια μιας καλής αφήγησης ενός λαϊκού παραμυθιού. Αιχμαλωτίζεται η προσοχή του παιδιού από την αρχή. Αυτό συμβαίνει γιατί:

-Το παραμύθι ακουμπά προβλήματα της οικογενειακής ζωής, όπως είναι συγκρούσεις και σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών καθώς και μεταξύ αδερφών. Με το δικό του ξεχωριστό τρόπο κατά τον W. Scherf εκφράζει «τρόπους μύησης στην εξομάλυνση βασικών οικογενειακών συγκρούσεων. Σπρώχνοντας τα παιδιά στην απελευθέρωση από του παλιούς ασφυκτικούς οικογενειακούς δεσμούς, τα βοηθά να βρουν το σωστό δρόμο προς τη χειραφέτηση, αναπτύσσοντας τη δική τους ατομικότητα». Σύμφωνα με τον Br. Bettelheim κεντρίζει το ενδιαφέρον του παιδιού και το γοητεύει γιατί «όχι μόνο ανταποκρίνεται στις αγωνίες του μα και το βοηθά να συνειδητοποιεί τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, υπαγορεύοντας του λύσεις στα προβλήματα που το απασχολούν». Ο ίδιος πάλι αναφέρει ότι πολλά από τα παιδιά που παρουσιάζουν προβλήματα προσαρμογής στη σκληρή πραγματικότητα κατά την ενήλικη ζωή τους είχαν στερηθεί κατά την παιδική τους ηλικία την επαφή με το μαγικό κόσμο του παραμυθιού. Ο Troll και άλλοι παιδαγωγοί ονομάζουν δύστυχους εκείνους τους ανθρώπους που δεν είχαν τη χαρά να ακούσουν κάποιο παραμύθι από τον παππού ή την γιαγιά τα κρύα και σκοτεινά βράδια του χειμώνα κοντά στη φωτιά.

- Το παραμύθι βοηθά το παιδί να ξεπερνά τη φυσική σωματική του ατέλεια και κατώτερότητα, σε σχέση με τους ενήλικες, να συμφιλώνεται με το σώμα του και να αποχτά εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Και να πως γίνεται αυτό. Για τα παιδικά μάτια οι ενήλικες και πιο συγκεκριμένα οι γονείς του ταυτίζονται με τους γίγαντες ενώ το ίδιο είναι ένα αδύναμο μικρό πλασματάκι που ταυτίζεται με τον ήρωα του και είναι δυνατόν μέσα από το παραμύθι να βρει τις μαγικές εκείνες δυνάμεις και να νικήσει. Αντισταθμίζει σύμφωνα με τον Bettelheim μέσα από την ταύτιση και με την φαντασία του όλες τις ατέλειες, πραγματικές ή φανταστικές του δικού του σώματος. Συμφιλώνεται με το σώμα του. Από την άλλη μεριά καθώς βλέπει μέσα στο παραμύθι ότι άτομα αδύναμα, περιφρονημένα και αγνοημένα κατάφεραν να επιβιώσουν και να επιβληθούν

γεμίζει θάρρος και αισιοδοξία για τη ζωή καθώς προβάλλεται ο εαυτός του μέσα από τέτοιους ήρωες.

- Το παραμύθι βοηθά το παιδί να ανεξαρτητοποιηθεί και να ολοκληρώσει την προσωπικότητα του. Σύμφωνα με τον Bettelheim τα παραμύθια «περιγράφουν με μορφή φανταστική και συμβολική τα βασικά στάδια ανάπτυξης και ανύψωσης σε μια ύπαρξη ανεξάρτητη». Δείχνουν το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει για να φτάσει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του και αυτό είναι ζωτικής σημασίας για το παιδί αφού νοιώθει εγκλωβισμένο και θέλει να απαλλαγεί από τα δεσμά της πατρικής εστίας, να είναι ανεξάρτητο και να ορίζει τον εαυτό του (Σακελλαρίου, 1995).

-Το παραμύθι βοηθά το παιδί να ξεπεράσει ομαλά το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και να γίνει ένα άτομο ισορροπημένο. Σύμφωνα με την ψυχανάλυση στα παραμύθια υπάρχει «σεξουαλικός συμβολισμός», εκφράζεται ολόκληρος κώδικας σεξουαλικής συμπεριφοράς των ατόμων αλλά υποδεικνύονται και τρόποι για απαλλαγή από το βασανιστικό οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Αρχικά το παιδί είναι απόλυτα εξαρτημένο από τη μητέρα του (ψυχικά και σωματικά). Το παιδί διεκδικεί την αποκλειστικότητα στην αγάπη της από κάθε άλλο πρόσωπο στην οικογένεια. Όπως είναι φυσικό ο μεγάλος αντίζηλος είναι ο πατέρας. Η ύπαρξη του δημιουργεί αντιφατικά συναισθήματα στο παιδί. Από τη μια μίσος λόγω της αντίζηλίας του και από την άλλη αγάπη γιατί ο πατέρας δεν παύει να είναι ένα πρόσωπο που τον φροντίζει και τον αγκαλιάζει με αγάπη και στοργή. Η εσωτερική αυτή πάλη προκαλεί άγχος στο παιδί. Στη φάση αυτή όπως λέει ο Bettelheim, δεν θα ωφελούσε σε τίποτα μια ρεαλιστική συζήτηση μαζί του (ότι μια μέρα θα μεγαλώσει, θα παντρευτεί και θα γίνει όπως ο πατέρας του). Δεν θα το ανακούφιζε από τις εσωτερικές πιέσεις που δέχεται. Σημαντική όμως βοήθεια προσφέρει στην κρίσιμη αυτή φάση το παραμύθι. Μέσα από το παραμύθι γίνεται ο ήρωας που παρά του ότι είναι μικρός και ασήμαντος κάνει μεγάλα κατορθώματα όπως το να εξοντώνει δράκους, να λύνει δύσκολα αινίγματα να ζει τίμια, να αγωνίζεται και τελικά να ελευθερώνει κάποια ωραία πριγκίπισσα την οποία και παντρεύεται. Με τον τρόπο αυτό το μαγικό παραμύθι το βοηθά να αποβάλλει και το συναίσθημα ενοχής που έχει για τα άσχημα συναισθήματα προς τον πατέρα. Τα μεταφέρει έτσι αυτά στον κακό δράκο στον οποίο και τα εκφράζει χωρίς ενοχή σκοτώνοντας τον όχι από εσωτερικό πάθος αλλά από ιπποτική διάθεση. Έτσι αισθάνεται αθώο και περήφανο για τον εαυτό του. Κάτι αντίστοιχο, λίγο όμως διαφορετικό συμβαίνει όπως μας λέει η ψυχολογία του βάρθους και αναλύει πολύ διεξοδικά ο κ. Χ. Σακελλαρίου και στον ψυχισμό του μικρού κοριτσιού. Στο κορίτσι υποβόσκει η επιθυμία να ζήσει για πάντα με τον πατέρα του μια ζωή ευτυχισμένη. Η μητέρα είναι η αντίζηλος και το μεγάλο δίλημμα μιας και η αγάπη της και η άοκνη φροντίδα της του προκαλούν εσωτερικές συγκρούσεις. Μέσα από τις ταυτίσεις και τις μεταθέσεις που κάνει η παιδική ψυχή στο

άκουσμα ενός μαγικού παραμυθιού δίνεται η λύση και η απελευθέρωση από το οιδιπόδειο άγχος. Στο παραμύθι παρουσιάζονται δύο τύποι γυναικών: μια κακιά, ζηλιάρα και εγωίστρια που συνήθως παίζει το ρόλο της κακιάς μητριάς ή της κακιάς μάγισσας και μια καλή στοργική και γεμάτη αγάπη που συνήθως είναι η καλή νεράιδα και που στη θύμηση της αναπολεί την αγάπη και την τρυφερότητα της μητέρας της των πρώτων παιδικών αναμνήσεων. Το μικρό κορίτσι ταυτίζεται με τη πριγκίπισσα που είναι αιχμάλωτη της κακιάς γυναίκας ενώ ο πατέρας παρουσιάζεται σαν ένα πρόσωπο με καλές προθέσεις ανίκανο όμως να αντισταθεί στη θέληση της κακιάς γυναίκας και να βοηθήσει ουσιαστικά την κόρη του. Την ευτυχία θα φέρει στο τέλος ο ωραίος πρίγκιπας.

Ο Bettelheim μας εφιστά την προσοχή και επισημαίνει ότι δεν πρέπει να παρεξηγήσουμε τις «οιδιπόδειες» αυτές συγκρούσεις του παιδιού και να νομίσουμε ότι κρύβουν σεξουαλική διάθεση απέναντι στους γονείς του γιατί τα μικρά παιδιά δεν ξέρουν αυτούς τους συγκεκριμένους όρους που χρησιμοποιούν οι μεγάλοι ούτε την σημασία που τους προσδίδεται. Εδώ «πρόκειται ουσιαστικά για ρύθμιση εσωοικογενειακών σχέσεων, που πηγάζουν από το βαθύτερο και γενικότερο ένστικτο της φιλότητας (libido) και την εσωτερική τάση για αυτοεπιβεβαίωση και ολοκλήρωση του εγώ» (Αναγνωστόπουλος, 1999).

3.2 Με τι μέσα το παραμύθι επιδρά στον ψυχισμό του παιδιού

Το παραμύθι και ιδιαίτερα το παραδοσιακό λαϊκό γοητεύει το παιδί και τραβά την προσοχή του με κάποια ιδιαίτερα μορφολογικά στοιχεία. Αυτά είναι:

1. Η λιτότητα στο ύφος και στα εκφραστικά μέσα. Δεν χρησιμοποιούνται λέξεις επιτηδευμένες και σπάνιες, ούτε κοσμητικά επίθετα, ούτε παραμορφώνεται ο λόγος. Χρησιμοποιούνται συνηθισμένες φράσεις όπως: «μια φορά κι έναν καιρό», «σε μια χώρα μακρινή» ή χρησιμοποιούνται συνηθισμένα επίθετα όπως: γέρος βασιλιάς, όμορφη κόρη, κακιά μάγισσα κ.ά..

2. Η σύντομη αφήγηση.

3. Η αποφυγή πραγματολογικών περιγραφών. Στα παραμύθια δίνεται σημασία μόνο στη δράση και περιγράφεται μόνο ότι είναι σημαντικό γι' αυτήν. Για παράδειγμα δεν περιγράφεται η ομορφιά αλλά η επίπτωση της: «η βασιλοπούλα ήταν τόσο όμορφη που κανείς δεν μπορούσε να δει το πρόσωπο της».

4. Η αποφυγή ψυχολογικών περιγραφών. Το παραμύθι δεν ασχολείται με το να περιγράφει την εσωτερική ψυχική κατάσταση του ήρωα αλλά με το να την εξωτερικεύει. Π.χ. όταν η μητέρα της Σταχτοπούτας πεθαίνει, δεν μας λέει ότι ήταν τρομερά λυπημένη κι ότι το πένθος της την κάνει να αισθάνεται μόνη και εγκαταλειμμένη κι απελπισμένη, αλλά ότι: «από τότε κάθε μέρα το κοριτσάκι πήγαινε στον τάφο της μητέρας του και έκλαιγε» ή όταν π.χ. ο ήρωας έχει να

αντιμετωπίσει εσωτερικά προβλήματα και δεν βρίσκει τη λύση είναι χαρακτηριστική η εικόνα του παιδιού χαμένου στο σκοτεινό δάσος όπως λέει ο Bettelheim.

5. Στο παραμύθι χρησιμοποιούνται: α) κοινά φραστικά μοτίβα στην αρχή αλλά και στο τέλος. Π.χ. «κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη», «και ζήσανε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα».

β) επαναλήψεις όπως ο αριθμός τρία: τρία πρόσωπα ή τρεις φορές κ.ο.κ.. γ) δύο βασικά πρόσωπα που πρωταγωνιστούν: ο καλός και ο κακός. Το παιδί μέσα από την διεργασία της προβολής τοποθετεί τον εαυτό του στον κόσμο και δίνει μια σωστή κατεύθυνση στον ψυχισμό του με τον εξής τρόπο: Για το παιδί η έννοια καλός η κακός δεν έχουν σημασία. Δεν αναρωτιέται όπως λέει ο Bettelheim «μήπως θέλω να γίνω καλός;» αλλά «με ποιόν θα ήθελα να μοιάσω;». Και εδώ είναι που αποχτούν όλη τους τη σημασία η δημιουργία και η προβολή αξιομίμητων προτύπων συμπεριφοράς όπως μας λέει ο Χ. Σακελλαρίου. δ) διαδοχή έντασης και χαλάρωσης στην πορεία του παραμυθιού ώστε να κρατά το ενδιαφέρον. ε) αξιοποίηση των αντιθέσεων. Κάθε πρόσωπο ενός μαγικού παραμυθιού είναι ή εντελώς κακό ή εντελώς καλό. Υπάρχει έτσι μία πόλωση των χαρακτήρων και των καταστάσεων που διευκολύνει το παιδί να ταυτιστεί με κάποιο πρόσωπο του παραμυθιού. στ) η αποκορύφωση της πλοκής: η διήγηση ξεκινά από μια αφετηρία, ανατρέπεται συνήθως η υπάρχουσα κατάσταση, δημιουργείται μία άλλη κακή ή απαράδεκτη ή επικίνδυνη και στη συνέχεια ο ήρωας που περνά μέσα από δοκιμασίες νικά τα εμπόδια και φτάνει στο τέλος όπου και θριαμβεύει.

7. Το ευτυχισμένο τέλος. Η νίκη του ήρωα γεννά στην ψυχή του παιδιού την αισιοδοξία για το μέλλον του και όπως λέει ο Bettelheim «αν το παιδί για τον έναν ή τον άλλο λόγο είναι ανίκανο να φανταστεί το μέλλον του με αισιοδοξία παύει να αναπτύσσεται».

3.3 Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού και ο ρόλος του στο χτίσιμο του πνευματικού κόσμου του παιδιού

Η παιδαγωγική αξία των παραμυθιών είναι μεγάλη αφού «κανένα άλλο από τα πνευματικά δημιουργήματα του ανθρώπου δεν μπορεί να βρει μεγαλύτερη απήχηση από εκείνη την οποία βρίσκει το παραμύθι» (Αναγνωστόπουλος, 1999). Για την διαπίστωση αυτή δεν χρειάζεται ιδιαίτερη έρευνα όπως μας πληροφορεί ο κ. Τσιρίμπας. Αρκεί απλά μια παρατήρηση αφού όλοι περάσαμε από την ηλικία εκείνη που περιμέναμε με λαχτάρα να ακούσουμε κάποιο παραμύθι (Τσιρίμπας, Παπακωνσταντίνου, 1958).

Το παραμύθι «προσιδιάζει κατ' εξοχήν στην παιδική φύση» και ως εκ τούτου έχει τη δύναμη να διδάσκει και να μορφώνει από κάθε άποψη το παιδί κατά

τρόπο «φυσικό και αβίαστο». Το παραμύθι αποτελεί για το παιδί την πιο «εύπεπτη» πνευματική τροφή (Αναγνωστόπουλος, 1999).

Ειδικότερες έρευνες που έγιναν για την προσφορά των παραμυθιών στην πνευματική ανάπτυξη των παιδιών έδειξαν ότι το παραμύθι:

- Ικανοποιεί την φυσική τάση του παιδιού να δίνει ζωή σε όλα τα φυσικά αντικείμενα και φαινόμενα και τα μεταβάλλει όπως εκείνο θέλει.
- Φέρνει σε στενή επαφή το παιδί με τα αντικείμενα και τα φαινόμενα του κόσμου που το περιβάλλει με την πλούσια αναφορά του στον κόσμο των ζώων, του δάσους κ.ά. και καλλιεργεί σε αυτό την ανάγκη της γνωριμίας και ασχολίας με τον εξωτερικό κόσμο στην περίοδο εκείνη της ζωής του που ο εσωτερικός του κόσμος είναι κενός και έχει την ανάγκη να γεμίσει.
- Εκφράζει την ηθική τάξη του κόσμου απλά και εποπτικά και εισάγει το παιδί σε ηθικές αξίες με την υποχώρηση του κακού και την επικράτηση του καλού μέσα στο παραμύθι. Μέσα από την διαλεκτική των αντιθέσεων εξυμνεί με τρόπο απλό την ομορφιά, την αξιοσύνη, την φιλοπατρία, την αξιοπρέπεια, την μετριοφροσύνη, την τόλμη, την παλικαριά, την αγάπη στο Θεό, τον σεβασμό στους γονείς, την φιλία, την επιμονή, την υπομονή, τη δικαιοσύνη, την εργατικότητα και «όλες εκείνες τις ανθρώπινες αξίες που σφυρηλατήθηκαν μέσα στο διαχρονικό καμίνι της κοινωνικής διάρθρωσης και συμβίωσης» (Αναγνωστόπουλος, 1999).
- Εισάγει το παιδί στον πνευματικό κόσμο κατά τρόπο φυσικό και αβίαστο διότι το παραμύθι είναι πνευματικό προϊόν πρωτόγονης νόησης που είναι ανάλογη της παιδικής διάνοιας.
- Δίνει τροφή στην παιδική φαντασία (πράγμα που είναι το ζητούμενο στην παιδαγωγική) με τα τόσα υπερφυσικά και απίθανα που περιέχει. Γράφει σχετικά η Βιρτζίνια Χάβιλαντ: «θα υπήρχε πλήρης στασιμότητα σε όλες τις επιστήμες και τέχνες δίχως την αχαλίνωτη φαντασία των δημιουργικών ανθρώπων που, όπως φαίνεται, επηρεάστηκαν ακούγοντας ή διαβάζοντας παραμύθια στην παιδική τους ηλικία». Αυτό θα πίστευε και ο Αϊνστάιν όπως φαίνεται από την απάντηση που έδωσε σε μια μητέρα που τον ρώτησε τι θα πρέπει να διαβάζει ο γιος της για να γίνει επιστήμονας. «Παραμύθια» απάντησε αρχικά. «Πολύ ωραία, και έπειτα;» ξαναρώτησε η μητέρα. «Κι άλλα παραμύθια», ήρθε η νέα απάντηση. «Και μετά από αυτά;» επέμεινε η μητέρα. «Ακόμα κι άλλα παραμύθια», απάντησε και πάλι (Αναγνωστόπουλος, 1999). Στο θέατρο «Επί Κολωνώ» όπου η θεατρική ομάδα του ζακυνθινού παραμυθά Δημήτρη Αβούρη ανέβαζε παραστάσεις με αφηγήσεις παραμυθιών το 2002, ζητήθηκε από τα παιδιά στο τέλος να ζωγραφίσουν. «Ήταν απίστευτο αλλά το καθένα είχε φανταστεί διαφορετικά τους ήρωες του. Αυτή είναι η μαγεία του παραμυθιού», λέει σε συνέντευξη της εφημερίδας «Νέα», η Χριστίνα Μανιά μέλος της θεατρικής ομάδας (σημ.5).

3.4 Ενστάσεις που αφορούν την παιδαγωγική αξία του παραμυθιού και αντικρούσεις

Αυτή η παιδαγωγική αξία που αναγνωρίστηκε από τους παιδαγωγούς στο παραμύθι δημιούργησε σαν θέμα το ερώτημα: «τι θέση θα πρέπει να έχει το παραμύθι ανάμεσα στα άλλα μορφωτικά αγαθά;». αυτό είναι ένα πολύ παλαιό ερώτημα. Ο Πλάτωνας για παράδειγμα πού είχε ασχοληθεί με το θέμα ήταν αρνητικός στη χρήση των παραμυθιών για την μόρφωση των παιδιών, τα θεωρούσε ακατάλληλα. Το ίδιο έκαναν και άλλοι παιδαγωγοί οι οποίοι φέρνουν σαν επιχειρήματα για την αρνητική τους στάση απέναντι στο παραμύθι ότι:

- Τα παραμύθια παρουσιάζουν τους εκπροσώπους της τάξεως και της ηθικής (θεούς, βασιλιάδες, άρχοντες κ.ά.) με πάθη και κακίες κοινών ανθρώπων και κατά συνέπεια είναι ακατάλληλα για την μόρφωση.
- Πολλά παραμύθια έχουν περιεχόμενο ακατάλληλο για την ηθική μόρφωση των παιδιών.
- Επιδρούν πολύ στην φαντασία του παιδιού με το φανταστικό τους περιεχόμενο και γι αυτό είναι επικίνδυνα για το νευρικό τους σύστημα και γενικότερα για την ψυχική τους υγεία. Υποστηρίζουν δε ότι στη σημερινή εποχή η οποία χαρακτηρίζεται από νευρικές διαταραχές στους ανθρώπους και ειδικά στα παιδιά θα πρέπει η πνευματική τροφή που τους δίνουμε να είναι τελείως διαφορετική από αυτή που περιέχουν τα παραμύθια.
- Δεν βοηθούν και δεν προετοιμάζουν το παιδί να ενταχθεί στον πραγματικό κόσμο διότι το περιεχόμενο τους είναι τελείως φανταστικό και εξωπραγματικό και κατά συνέπεια εισάγουν το παιδί στον κόσμο της φαντασίας και της ουτοπίας και όχι στην πραγματικότητα.

Από την άλλη μεριά οι υποστηρικτές του παραμυθιού ως παιδαγωγικού μορφωτικού μέσου ισχυρίζονται ότι:

- Το παραμύθι δίνει μεν τροφή στη φαντασία αλλά και τη σκέψη του παιδιού και αυτό που κάνει είναι πράγμα χρήσιμο και αναγκαίο γιατί ικανοποιεί την φυσική τάση του παιδιού (και γενικότερα του ανθρώπου) για φαντασία.
- Είναι το πιο κατάλληλο μέσο για να μορφωθεί ηθικά το παιδί διότι αφ' ενός έχει μεγάλη απήχηση στον ψυχικό του κόσμο και αφ' ετέρου με επαγωγικό τρόπο το οδηγεί σε σκέψεις και συμπεράσματα για τις ηθικές αξίες. Όπως παρατηρεί ο Herdern το παραμύθι φέρνει το παιδί φυσικά και αβίαστα σε σχέση με το Θεό, με τον συνάνθρωπο, με την κοινωνία, με την πολιτεία, με το περιβάλλον και του διδάσκει τα καθήκοντα που έχει απέναντι τους.

- Το παραμύθι βοηθά το παιδί να καλλιεργηθεί αισθητικά τόσο με το περιεχόμενο όσο και με την μορφή του. Ιδίως όταν η διήγηση του έχει λογοτεχνική μορφή όπως παρατηρεί ο Lessing.
- Το παραμύθι έχει μεγάλη μορφωτική αξία διότι έχει ποικίλο περιεχόμενο και φέρνει το παιδί σε επαφή με όλους τους τομείς της γνώσεως. Προκαλεί δε τόσο έντονα το ενδιαφέρον του παιδιού για τα διάφορα θέματα που πραγματεύεται που δεν είναι εύκολο να του αποσπάσεις την προσοχή. Μερικοί παιδαγωγοί μάλιστα (π.χ. Ziller) υποστηρίζουν ότι είναι τόσο μεγάλη η μορφωτική του αξία που μπορεί να αντικαταστήσει στις πρώτες τάξεις του σχολείου όλα τα μαθήματα.
- Το παραμύθι είναι μια πολύ καλή μέθοδος για παροχή γνώσεων στο παιδί στο νηπιαγωγείο και ίσως στην πρώτη τάξη του δημοτικού διότι η πνευματική του κατάσταση στην ηλικία αυτή δεν δέχεται εύκολα άλλη πιο επιστημονική μέθοδο διδασκαλίας.

3.5 Το παραμύθι ως μορφωτικό αγαθό

Σήμερα δεν υπάρχουν σοβαρές αντιρρήσεις σχετικά με την παιδαγωγική αξία του παραμυθιού. Αντίθετα κρίνεται απαραίτητη η συμβολή του στη μόρφωση των παιδιών προσχολικής ηλικίας αλλά και των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου επειδή το παραμύθι ως μορφωτικό αγαθό εξυπηρετεί πολλούς και διαφορετικούς σκοπούς. Για το λόγο αυτό άλλωστε το παραμύθι διδάσκεται και ως ξεχωριστό μάθημα στις παιδαγωγικές Ακαδημίες. Οι διαφωνίες των ειδικών όπου υπάρχουν είναι για τον πιο σκοπό θέλουμε να υπηρετήσουμε με την διδασκαλία του. Άλλοι δηλαδή υποστηρίζουν ότι στοχεύουμε στην ψυχαγωγία, άλλοι στην παροχή γνώσεων κ.ο.κ.

Ειδικότερα το παραμύθι ως μορφωτικό αγαθό προσφέρει:

- Ψυχαγωγία. Το παραμύθι όπως και το παιχνίδι προσφέρει χαρά, συγκίνηση και αισθητική απόλαυση στα παιδιά κάθε φορά που ακούνε τις περιπέτειες των ηρώων τους σε μαγικούς τόπους.
- Γνώσεις. Μέσα από τα παραμύθια τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον κόσμο που τα περιβάλλει. Με τα ζώα, με τα πουλιά, με τα δέντρα, με το δάσος και πολλά άλλα και αναπτύσσουν έτσι σταθερές σχέσεις με το περιβάλλον γύρω τους.
- Τη χαρά της δημιουργίας. Τα παιδιά όταν διηγούνται τα ίδια ένα παραμύθι που άκουσαν καθώς ανασύρουν από τη μνήμη τους την ιστορία και την συνθέτουν με την σκέψη τους για να την διηγηθούν αισθάνονται αυτή τη χαρά.
- Γνωριμία με τον κόσμο της ηθικής. Τα παιδιά αναπτύσσουν σωστό φρόνημα με την επιδοκιμασία του καλού και την αποδοκιμασία του κακού μέσα στο παραμύθι.

- Γνωριμία με τον κόσμο του πνεύματος. Μέσα από το παραμύθι προσφέρονται βασικά στοιχεία του πνευματικού πολιτισμού και το παιδί έρχεται σε επαφή με πρωταρχικές πηγές γνώσης και σκέψης.
- Γνωριμία με τον κόσμο της τέχνης. Το παραμύθι βοηθά να αναπτυχθούν το συναίσθημα και η φαντασία τα οποία είναι απαραίτητα για κάθε καλλιτεχνική δημιουργία.
- Καλλιέργεια της έκφρασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Τι είναι γλώσσα

Γλώσσα είναι ένα σύνθετο και δυναμικό σύστημα συμβατικών και αυθαιρέτων συμβόλων που χρησιμοποιείται με ποικίλους τρόπους για τη σκέψη και την επικοινωνία και το οποίο εξελίσσεται μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια. Η γλώσσα διέπεται από κανόνες και περιγράφεται από παραμέτρους που αφορούν: α) την δομή των μηνυμάτων όπως είναι η φωνολογία, η γραμματική, η μορφολογία και η σύνταξη. β) το νόημα/σημασία των μηνυμάτων (σημασιολογία). γ) την λειτουργία (πραγματολογία).

Η εκμάθηση και χρήση της γλώσσας καθορίζονται από την παρέμβαση βιολογικών, γνωστικών, ψυχοκοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων.

4.2 Γλωσσική ανάπτυξη

Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού αρχίζει με τη γέννηση του (αν και η κύρια γλωσσική ανάπτυξη αρχίζει με την παραγωγή της πρώτης λέξης) και ολοκληρώνεται όταν αυτό κατακτά τα ακόλουθα επίπεδα της γλώσσας: το φωνολογικό (φωνολογική ανάπτυξη), το συντακτικό (συντακτική ανάπτυξη), το σημασιολογικό (σημασιολογική ανάπτυξη), το πραγματολογικό. Ας σημειωθεί εδώ ότι η ανάγκη για καλύτερη και συστηματικότερη μελέτη της γλωσσικής λειτουργίας ήταν αυτή που επέτρεψε το διαχωρισμό και την κατάτμηση σε επιμέρους αναπτυξιακά στάδια καθώς το "σύστημα της παιδικής γλώσσας θεωρείται ένα αδιάσπαστο και σύνθετο λειτουργικό πλέγμα" (Πήτα, 1998).

- Φωνολογική ανάπτυξη: Είναι η πρώτη περίοδος στη γλωσσική εξέλιξη ενός παιδιού και περιλαμβάνει σχεδόν αποκλειστικά την ανάπτυξη του φωνολογικού του συστήματος (βάβισμα, ηχολαλία, αρθρωτικά σύνολα μιας λέξης ή ολοφραστικό στάδιο). Εκτείνεται συνήθως ως το πρώτο έτος της ζωής του και είναι προπαρασκευαστική για τα επόμενα στάδια ανάπτυξης.

- Συντακτική ανάπτυξη: Περιλαμβάνει το στάδιο εμφάνισης πρότασης δύο ή περισσότερων λέξεων (12-18 μηνών), το στάδιο της εμφάνισης πιο σύνθετων προτάσεων (2-3 ετών), και το στάδιο όπου παρατηρείται ραγδαία πρόοδος τόσο στη γλωσσική αντίληψη όσο και στη γλωσσική παραγωγή (5-6 ετών).

- Σημασιολογική ανάπτυξη: Εξαρτάται από την εξέλιξη του αντιληπτικού μηχανισμού του παιδιού και αναφέρεται στη μάθηση και κατανόηση του εννοιολογικού περιεχομένου της γλώσσας. Ολοκληρώνεται κατά το μεγαλύτερο μέρος της στην ηλικία των 8 ετών. Περιλαμβάνει τους ακόλουθους τομείς: εμπλουτισμό του λεξιλογίου, απόκτηση της έννοιας των λέξεων και των σχέσεων ανάμεσα στις έννοιες των λέξεων καθώς και της συνειδητοποίησης της σημασιολογικής δομής των προτάσεων (Πρόποδας, 1993). Για να μπορέσει το παιδί να αποκτήσει ευχέρεια στην προφορική γλωσσική έκφραση και κατ'

επέκταση τη γλωσσική επικοινωνία θα πρέπει να εμπλουτίζει συνεχώς το λεξιλόγιο του με νέες λέξεις-έννοιες. Τη σημασιολογία των λέξεων αυτών θα την αντιληφθεί καλύτερα με τη βοήθεια πραγμάτων, προσώπων και γεγονότων του άμεσου περιβάλλοντος του.

- Πραγματολογική ανάπτυξη: Αναφέρετε κυρίως στη γλωσσική επικοινωνία. Στο στάδιο αυτό το παιδί αντιλαμβάνεται την ύπαρξη και κατανοεί τη χρήση κοινωνιογλωσσικών κανόνων που διέπουν την γλωσσική επικοινωνία δηλαδή ποιος λέει τι, πότε το λέει, πως το λέει, γιατί το λέει και σε ποιες περιστάσεις (Πανελλήνιος Σύλλογος Λογοπεδικών, 1995).

4.3 Το παραμύθι αρωγός στην γλωσσική ανάπτυξη

Το παραμύθι έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει το παιδί τόσο στην ψυχοπνευματική του πορεία, όπως διεξοδικά μελετήθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, όσο και στη γλωσσική του ανάπτυξη καθώς αποτελεί άριστο εργαλείο για την καλλιέργεια της γλώσσας σε όλα ανεξαιρέτως τα επίπεδα.

- Στο στάδιο της φωνολογικής ανάπτυξης μπορεί να προσφέρει εκτός από την ευκαιρία για πολύτιμο, δημιουργικό χρόνο μεταξύ γονέα παιδιού ή την θαλπωρή και την αγάπη που αναπτύσσεται την ώρα που η μαμά ή ο μπαμπάς διαβάζουν ή αφηγούνται κάποιο παραμύθι και όλα εκείνα τα ακουστικά (με το άκουσμα) ή οπτικά ερεθίσματα (κοιτώντας τις εικόνες ενός βιβλίου με παραμύθια) που του είναι απαραίτητα και τα οποία θα το βοηθήσουν να προετοιμαστεί καλύτερα για τα επόμενα στάδια. Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι διαβάζοντας στα παιδιά πολύ νωρίς παραμύθια, περίπου στην ηλικία των 8 μηνών, πάντως όχι πριν την ηλικία των 4 (πριν το παιδί αρχίσει να κάθεται), έχει σαν αποτέλεσμα την καλύτερη γλωσσική έκφραση στην ηλικία των 12 και 16 μηνών (Karrass & Braungart- Rieker, 2005).

- Στο στάδιο της συντακτικής ανάπτυξης τα ακούσματα των παραμυθιών προσφέρουν πλούσιο υλικό ώστε το παιδί να εξοικειωθεί με την μητρική του γλώσσα (ή να μάθει μία δεύτερη σε περιπτώσεις αλλοδαπών), να μάθει στο σχηματισμό προτάσεων, να αυξήσει την αντιληπτική αλλά και την εκφραστική του ικανότητα. Πολλοί παιδαγωγοί μάλιστα έχουν την γνώμη πως η επαφή του παιδιού με το παραμύθι (και ενδεχομένως και η διδασκαλία του στην αρχή της σχολικής του πορείας) θα πρέπει να έχει ως κύρια και βασική επίδωξη την καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας του παιδιού (Τσιρίμπας, Παπακωνσταντίνου, 1958). Το παιδί καλλιεργεί την εκφραστική του ικανότητα χρησιμοποιώντας ένα τόσο ευχάριστο και αγαπητό σε αυτό μέσο. Όπως παρατηρεί χαρακτηριστικά ο Munch δεν υπάρχει άλλο μέσο πιο κατάλληλο για να μάθει το παιδί να ακούει και να εκφράζεται γλωσσικά. Η καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας επιτυγχάνεται με την επαναδιήγηση, τις ερωτήσεις των παιδιών για να λύσουν τις απορίες που τους έχουν δημιουργηθεί από το παραμύθι, τον διάλογο που γίνεται πάνω σε θέματα του παραμυθιού. Αξίζει να

σημειωθεί εδώ ότι το παραμύθι δεν αποτελεί άριστο μέσο για την καλλιέργεια μόνο της γλωσσικής εκφραστικής ικανότητας αλλά και της εικονογραφικής (γραπτή έκφραση π.χ. όταν τα παιδιά ζωγραφίζουν θέματα μέσα από το παραμύθι) καθώς και της δραματικής (όταν τα παιδιά αποδίδουν το παραμύθι προσποιούμενοι τους διάφορους ρόλους των προσώπων).

- Στο στάδιο της σημασιολογικής ανάπτυξης το παραμύθι βοηθά το παιδί να κατανοεί τις λέξεις- έννοιες και του προσφέρει με τρόπο απλό, φυσικό και αβίαστο πάρα πολλές γνώσεις σε θέματα ζωολογίας, φυτολογίας, γεωγραφίας, φυσικής, κ.ά. Εμπλουτίζει έτσι το λεξιλόγιό του ενώ παράλληλα εξασκεί και την αντιληπτική του ικανότητα. Συνηθίζει στο να ακούει προσεκτικά τους άλλους να μιλούν και μαθαίνει να διηγείται και το ίδιο.

- Στο στάδιο της πραγματολογικής ανάπτυξης, το παραμύθι γνωρίζει στο παιδί, με τον πλέον κατάλληλο τρόπο για την πνευματική του κατάσταση και μέσα από τις συμπεριφορές των ηρώων του όλους εκείνους τους κανόνες που διέπουν την γλωσσική επικοινωνία. Ποιος μιλάει, τι λέει και γιατί. Τα παραμύθια μαθαίνουν στα παιδιά με έμμεσο τρόπο τη σωστή χρήση της γλώσσας και προάγουν έτσι την γλωσσική επικοινωνία. Πρόσφατη έρευνα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας έδειξε ότι το παραμύθι τα βοηθά ακόμα και να προσδιορίσουν καλύτερα τους ρόλους τους (ως κορίτσια ή ως αγόρια) μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα. Τα μεν κορίτσια προτιμούσαν να επαναδιηγηθούν παραμύθια με πριγκίπισσες ή να προσποιηθούν γυναικίους χαρακτήρες κατά την δραματοποίηση τους ενώ τα αγόρια χαρακτήρες του ίδιου φύλου με αυτά. (Anggard, 2005).

4.3 Το σύγχρονο παραμύθι

Με το όρο σύγχρονο εννοούμε το παραμύθι που είναι επώνυμο, γραμμένο δηλαδή από λογοτέχνες. Ονομάζεται και έντεχνο ή λόγιο. Το σύγχρονο παραμύθι έχει ορισμένες διαφορές από το παραδοσιακό λαϊκό παραμύθι όπως μας πληροφορεί ο κ. Αναγνωστόπουλος. Αυτές είναι :

- αποφεύγεται το πολύ έντονα μαγικό στοιχείο που υπάρχει στα λαϊκά παραμύθια.
- αποφεύγονται οι πολλές αγριότητες
- αποφεύγεται η αναφορά σε ταξικές κοινωνίες
- στρέφεται πιο πολύ προς τον διαστημικό κόσμο, τα εξωγήινα όντα. Οι σύγχρονοι ήρωες είναι διαστημάνθρωποι και διαστημικοί επιστήμονες.
- είναι πιο λειτουργικό, ρεαλιστικό, δραστικό και αναφέρεται σε σύγχρονα θέματα όπως είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος κ.ά.
- έχει ύφος απλό, πλοκή απλή με λίγα επεισόδια και παιδικό τόνο με σύντομη έκταση.

- Το έντεχνο ως επί το πλείστον προορίζεται για ανάγνωση ενώ το λαϊκό για προφορική αφήγηση.
- Επίσης στο έντεχνο δεν υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής του κειμένου όπως συμβαίνει με το λαϊκό το οποίο επεξεργάζεται καθώς προφέρεται κάθε φορά και αλλάζει από στόμα σε στόμα.

Παρά τις διαφορές τους το σύγχρονο παραμύθι δεν παύει να τροφοδοτείται από το λαϊκό και προσπαθεί να διατηρήσει όπως συνιστά ο κ. Μιχ. Μερακλής τις δομές τις ιδεολογικές και τις ηθικές βάσεις του παραδοσιακού. Έχει έτσι τον ίδιο ηθικό προσανατολισμό δηλαδή δικαίωση του καλού και καταδίκη του κακού, πίστη και αισιοδοξία για τον αγώνα και τη ζωή.

Σαν θέμα του το σύγχρονο παραμύθι έχει την ζωή του παιδιού στην οικογένεια και το σχολείο, τα ζώα και τα πουλιά του δάσους, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, το διάστημα, τις μηχανές, τα ταξίδια, τα κοινωνικά φαινόμενα, οι σύγχρονοι δράκοι όπως τα ναρκωτικά, η βία κ. ά.

Θα ήταν παράληψη να μην αναφέρω εδώ μερικούς σύγχρονους παραμυθάδες όπως την Γαλάτεια Γρηγοριάδου Σουρέλη τον Ευγένιο Τριβιζά την Πιπίνα Τσιμικάλη την Λότη Πέτροβιτς Ανδρουτσοπούλου και πολλούς άλλους οι οποίοι έχουν δημιουργήσει μια παράδοση στο χώρο του παιδικού παραμυθιού στον τόπο μας (Αναγνωστόπουλος, 1997).

4.4 Τρόποι απόδοσης του παραμυθιού

Αρχικά η μετάδοση ενός παραμυθιού γινόταν αποκλειστικά με τον προφορικό λόγο. Στη συνέχεια και με την ανάπτυξη της τυπογραφίας, το παραμύθι μεταδίδεται και με τον γραπτό λόγο με την μορφή γραπτών κειμένων. Στα τέλη του 10^{ου} αιώνα εμφανίζονται και εικονογραφημένα παραμύθια όπως είναι το 1698 «τα παραμύθια της μάνας μου της χήνας» του Charles Perrault με ασπρόμαυρες ξυλογραφίες. Μετά το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και με την τελειοποίηση των εκτυπωτικών μηχανών εμφανίζονται παραμύθια με πολύχρωμη εικονογράφηση. Εμφανίστηκαν τότε και διαφορετικές απόψεις ανάμεσα στους ειδικούς ως προς την σκοπιμότητα της εικονογράφησης των παραμυθιών. Οι απόψεις αυτές εξακολουθούν και στις μέρες μας. Κατά μία άποψη λοιπόν οι εικόνες «εκτρέπουν την παιδευτική διαδικασία γιατί εμποδίζουν το παιδί να οικειοποιηθεί την ιστορία με το δικό του τρόπο» (Br. Bettelheim), του προσφέρουν έτοιμη λύση που δεν το βοηθά να αναπτύσσει την φαντασία του και έτσι το μαγικό παραμύθι χάνει ένα μεγάλο μέρος από την σημασία του. Άλλη άποψη υποστηρίζει ότι η εικονογράφηση βοηθά τα παιδιά να οικειοποιηθούν το κείμενο και τα πραγματολογικά του στοιχεία και λύνουν ενδεχόμενες απορίες όπως είναι η ενδυμασία ή ο οπλισμός κάποιας άλλης εποχής (Κυτοπούλου Ζ.). Με τα γραπτά κείμενα των παραμυθιών επίσης,

υποστηρίζει η ίδια άποψη, δίνονται ερεθίσματα στο παιδί για την προσέγγιση του γραπτού λόγου και λειτουργούν σαν ένα πρόδρομο στάδιο για την επαφή του με τον κόσμο του βιβλίου.

Σήμερα το παραμύθι δεν περιορίζεται μόνο στο γραπτό έστω και έγχρωμα εικονογραφημένο κείμενο η σε κάποιες ραδιοφωνικές μεταδόσεις αλλά χρησιμοποιεί όλους εκείνους τους τρόπους που του προσφέρονται τόσο απλόχερα με την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας. Έτσι το θέατρο, η τηλεόραση, τα DVD, ο κινηματογράφος και τώρα η τρισδιάστατη εικόνα έχουν επιστρατευτεί για το σκοπό αυτό.

Το κατά πόσο οι σύγχρονοι αυτοί τρόποι απόδοσης του παραμυθιού εξυπηρετούν ορισμένους από τους παιδαγωγικούς σκοπούς ύπαρξης του θα μπορούσε να είναι αντικείμενο ενδιαφέρουσας έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Ερευνητική πρόταση – Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στα πλαίσια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας έγινε η σκέψη για την διεξαγωγή μιας ποιοτικής έρευνας που έχει σαν σκοπό να αποτυπώσει τη σχέση του παιδιού με το παραμύθι σήμερα. Εξακολουθεί το παιδί της προσχολικής ηλικίας να γοητεύεται από το παραμύθι;, σε ποιο βαθμό;, με ποιο τρόπο έρχεται σε επαφή και πως η επαφή αυτή με το παραμύθι επηρεάζει τη γλωσσική του ανάπτυξη; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία επιχειρείται να δοθεί απάντηση.

Κατά την έρευνα για σχετική βιβλιογραφία βρήκα πολλές αναφορές για συμπεράσματα στα οποία είχαν καταλήξει κατά καιρούς διάφοροι ειδικοί. Τα συμπεράσματα αυτά αφορούσαν την μεγάλη σημασία που έχουν τα παραμύθια στην ομαλή ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού και εν ολίγοις έχουν συμπεριληφθεί στα προηγούμενα κεφάλαια. Όμως δεν κατέστη δυνατό να βρω τις ίδιες τις έρευνες ή κάτι πιο συγκεκριμένο σχετικά με αυτές. Η μόνη αναλυτική αναφορά για σχετική έρευνα που μπόρεσα να βρω (και αυτή εκ των υστέρων) ήταν στο βιβλίο του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού» και αφορούσε μια έρευνα που είχε κάνει ο συγγραφέας σε νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία του Ν. Καρδίτσας με θέμα την αφήγηση του παραμυθιού στο σπίτι και η οποία είχε σαν στόχο να ανιχνεύσει και να καταγράψει τη λειτουργία του παραμυθιού μέσα στο σπίτι (Λένε παραμύθια στα παιδιά;, ποιοι λένε;, αν δεν λένε γιατί;, τι ρόλο παίζει η παρουσία των παππούδων στην οικογένεια;, θυμούνται τα παιδιά τα παραμύθια που έχουν ακούσει;, θέλουν να τους λένε παραμύθια;).

Επειδή η παρούσα ερευνητική προσπάθεια δεν στηρίχτηκε σε παρόμοιες προηγούμενες ελπίζω να τύχει επιείκειας για τις αδυναμίες που παρουσιάζει σε όλα τα επίπεδα.

5.2. Στόχοι της έρευνας

Ειδικότερα η έρευνα αυτή είχε σαν στόχους:

- Να καταγράψει την σχέση του παιδιού προσχολικής ηλικίας με το παραμύθι σήμερα.
- Να βρει ποια παραμύθια αρέσουν στα παιδιά σήμερα. Εξακολουθούν τα κλασσικά παραμύθια να τα γοητεύουν ή προτιμούν να ακούνε τα σύγχρονα παραμύθια;

- Με ποιο τρόπο έρχονται τα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε επαφή με το παραμύθι;
- Πόσο συχνά έρχονται σε επαφή με το παραμύθι;
- Ποια μορφή απόδοσης του παραμυθιού αρέσει περισσότερο στα παιδιά προσχολικής ηλικίας; δηλαδή πως προτιμούν να γίνεται αυτή η επαφή τους με το παραμύθι; τους αρέσει περισσότερο να ακούνε τα παραμύθια όταν τους τα διαβάζει κάποιος ή προτιμούν να τα βλέπουν στην τηλεόραση ή αλλού;
- Πως ο τρόπος αυτός της επαφής τους με το παραμύθι επηρεάζει την εκφραστική τους ικανότητα και κατά συνέπεια την γλωσσική τους ανάπτυξη;
- Πως το παραμύθι επιδρά στον ψυχισμό του παιδιού; Ποια είναι εκείνα τα γεγονότα που είναι σημαντικά για το παιδί σε ένα παραμύθι; Που εστιάζει το ενδιαφέρον του; Από ποιόν ήρωα ή από ποιο γεγονός γοητεύεται;

5.3 Δείγμα της έρευνας

Η έρευνα έγινε σε παιδιά νηπιαγωγείου ηλικίας 5 έως 6 χρόνων. Συγκεκριμένα η έρευνα έλαβε χώρα στα τέσσερα τμήματα που απαρτίζουν το 55^ο νηπιαγωγείο Πάτρας. Τα τμήματα αυτά περιλάμβαναν παιδιά προνήπιου και νηπίου. Για τις ανάγκες της έρευνας επελέγησαν μόνο τα παιδιά του νηπίου. Για το λόγο αυτό η δειγματοληψία μπορεί να χαρακτηριστεί ως σκοπιμότητας (σημ.6). Το δείγμα περιλάμβανε συνολικά 40 παιδιά: 21 αγόρια και 19 κορίτσια. Τέσσερα από τα παιδιά ήταν αλλοδαπής καταγωγής αλλά είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα και μιλούσαν άπταιστα Ελληνικά. Έτσι το δείγμα μπορεί να χαρακτηριστεί ομοιογενές.

5.4 Μέθοδος – εργαλεία και διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας

Για την διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης (σημ.7). Τα εργαλεία της έρευνας ήταν ατομική, λιγότερο τυπική συνέντευξη με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (σημ.8).

Αρχικά έγινε μια σύντομη παρουσίαση του ερευνητή, του αντικειμένου καθώς και του τρόπου διεξαγωγής της έρευνας από την νηπιαγωγό σε όλα τα παιδιά: «παιδιά σήμερα είναι μαζί μας η κ. Π...που θα σας κάνει κάποιες ερωτήσεις για τα παραμύθια. Ένα- ένα παιδάκι που θα φωνάζω θα περνάει στο διπλανό δωμάτιο που θα βρίσκεται η κ. Π... για να του κάνει τις ερωτήσεις.

Στη συνέχεια κάθε παιδί προσερχόταν μόνο του σε ξεχωριστό χώρο όπου είχε πάει ήδη ο ερευνητής ο οποίος έκανε ξανά μια σύντομη γνωριμία με το

κάθε παιδί και μια σύντομη παρουσίαση σε αυτό του αντικειμένου και του τρόπου διεξαγωγής της έρευνας π.χ.:

Ερευνητής: «γεια σου. έλα κάθισε. πως σε λένε;

Παιδί: «με λένε Χ...»

Ερευνητής : «λοιπόν Χ... εγώ είμαι η Π... και θέλω να σε ρωτήσω για τα παραμύθια, εγώ θα σε ρωτάω και εσύ θα μου απαντάς, δεν θα αργήσουμε πολύ. εντάξει;»

Παιδί: «εντάξει».

Στη συνέχεια γινόντουσαν συνολικά επτά ερωτήσεις οι οποίες ήταν ανοιχτού τύπου. Σε μερικές από αυτές το παιδί διάλεγε την απάντηση από τις επιλογές που του δίνονταν για ποιο εύκολη καταγραφή των αποτελεσμάτων:

1^η ερώτηση: «**Σου αρέσουν τα παραμύθια**»; Δίνονταν οι επιλογές: λίγο, πολύ, πάρα πολύ. Σε όσα παιδιά απάντησαν: έτσι κι έτσι, η απάντηση τους προσμετρήθηκε στην επιλογή λίγο.

2^η ερώτηση: «**Ποιο είναι το αγαπημένο σου παραμύθι**»; το παιδί αναφέρει το παραμύθι που του αρέσει περισσότερο. Αν αναφέρει περισσότερα από ένα, τότε λαμβάνεται το πρώτο από αυτά που θα αναφέρει σαν το αγαπημένο του.

3^η ερώτηση: «**που ακούς παραμύθια**»; Δίνονται οι επιλογές: στο σπίτι ή στο σχολείο. Το παιδί απαντά: «στο σπίτι και στο σχολείο» ή απαντά αναφέροντας μόνο το σπίτι. Επειδή το σχολείο είναι κάτι που ισχύει για όλα τα παιδιά αφού όλα ακούν τα ίδια πράγματα με τον ίδιο τρόπο κρίθηκε σκόπιμο να ακολουθήσει μία υποερώτηση που αφορά στον τρόπο επαφής του με το παραμύθι στο σπίτι: «στο σπίτι σου τα διαβάζει κάποιος; ή τα βλέπεις στην τηλεόραση ή τα βλέπεις σε DVD;».

4^η ερώτηση: «**κάθε πότε ακούς/βλέπεις παραμύθια**»; η ερώτηση διαμορφώνεται ανάλογα με την απάντηση που είχε δώσει στην προηγούμενη ερώτηση. Αν π.χ. το παιδί απαντούσε στην 3^η ερώτηση: «μου τα διαβάζει η μαμά στο σπίτι» η 4^η ερώτηση δινόταν ως εξής: «κάθε πότε σου διαβάζει η μαμά παραμύθια;».

5^η ερώτηση: «**τι σου αρέσει περισσότερο: να σου τα διαβάζει η μαμά (αν είχε απαντήσει στην 3^η ερώτηση ότι του τα διαβάζει η μαμά); ή να τα βλέπεις στην τηλεόραση**; Το παιδί εδώ εκδηλώνει την προτίμηση του.

6^η ερώτηση: «πες μου το αγαπημένο σου παραμύθι... με δικά σου λόγια». Το παιδί εδώ λέει το παραμύθι. Αν δυσκολεύεται να ξεκινήσει βοηθιέται από ερωτήσεις που του γίνονται: π.χ. «τι μας λέει αυτό το παραμύθι;», «για ποιόν μιλάει;», «τι έκανε ο...;», «πως το έκανε;», «πως τελειώνει το παραμύθι;».

Οι περιγραφές που κάνουν τα παιδιά χαρακτηρίζονται ως:

- Όχι καλή: αν από την περιγραφή που κάνει δεν γίνεται αντιληπτό το θέμα του παραμυθιού π.χ. δεν μπορούμε να καταλάβουμε ότι το παραμύθι μας λέει για τα 3 γουρουνάκια.

- Μέτρια: όταν η περιγραφή που κάνει μας καλύπτει μόνο ως προς το θέμα του παραμυθιού.

- Καλή: όταν η περιγραφή καλύπτει το θέμα και αναφέρεται και στην υπόθεση.

- Πολύ καλή: όταν η περιγραφή καλύπτει το θέμα, την υπόθεση και το τέλος.

- Πάρα πολύ καλή: όταν η περιγραφή ξεπερνά τις παραπάνω προσδοκίες.

7^η ερώτηση: «τι σου άρεσε περισσότερο στο παραμύθι αυτό;». εδώ το παιδί αυθόρμητα λέει αυτό που του έκανε μεγαλύτερη εντύπωση (και επέδρασε ενδεχομένως στον ψυχισμό του). Αν το παιδί δυσκολευόταν να απαντήσει τότε δίνονταν κάποια βοήθεια ως εξής: ο ερευνητής επαναλάμβανε τα συμβάντα του παραμυθιού όπως τα είχε ακούσει από το παιδί στην περιγραφή που είχε κάνει το ίδιο νωρίτερα και του ζητούσε να του πει ποιο του άρεσε περισσότερο.

5.5 Πίνακες αποτελεσμάτων ανά ερώτηση

Πίνακας 1. 1^η ερώτηση: Σου αρέσουν τα παραμύθια;		
Επιλογές	Αριθμός παιδιών	Ποσοστιαία αναλογία %
Λίγο	4	10%
Πολύ	5	12,5%
Πάρα πολύ	31	77,5%
Σύνολο	40	100

Πίνακας2. 2^η ερώτηση: ποιο είναι το αγαπημένο σου παραμύθι;					
Φύλο	Παραμύθι	Αριθμός παιδιών	%	Κλασσικά	Σύγχρονα
Αγόρια 21	Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια	4	19,04%	71,41%	28,57%
	Τα 3 γουρουνάκια	6	28,57%		
	Άλλο κλασσικό	5	23,8%		
	Σύγχρονο	6	28,57%		
Κορίτσια 19	Κοκκινოსκουφίτσα	6	31,57	89,44%	10,52%
	Η χιονάτη και οι 7 νάνοι	6	31,57		
	Σταχτοπούτα	1	5,26		
	Τα 3 γουρουνάκια	2	10,52		
	Άλλο κλασσικό	2	10,52		
	Αριελ (σύγχρονο)	2	10,52		
Σύνολο		40			

Πίνακας 3. 3^η ερώτηση: Που ακούς παραμύθια;			
Τόπος	Τρόπος	Αριθμός παιδιών	%
Σπίτι	Τα διαβάζει η μαμά ή κάποιος άλλος	22	55%
	Τα διαβάζω μόνος μου	4	10%
	Μου τα διαβάζουν και τα βλέπω στην τηλεόραση ή σε DVD	6	15%
	Τα βλέπω στην τηλεόραση ή DVD	6	15%
	Δεν μου τα διαβάζουν κοιτώ τις εικόνες μόνο	1	2,5%
	Δεν μου τα διαβάζουν μου τα λένε ο παππούς και η γιαγιά	1	2,5%
Σύνολο		40	100
Σχολείο	Αναφέρουν και το σχολείο	11	27,5%
	Δεν αναφέρουν το σχολείο	29	72,5%
Σύνολο		40	100

Πίνακας 4. 4^η ερώτηση: κάθε πότε ακούς παραμύθια;		
Επιλογές	Αριθμός παιδιών	%
Συχνά /κάθε μέρα	28	70%
Μερικές φορές	12	30%
Σύνολο	40	100

Πίνακας 5. 5^η ερώτηση: τι σου αρέσει περισσότερο; να ακούς τα παραμύθια όταν σου τα διαβάζουν; ή να τα βλέπεις στην τηλεόραση;		
Απαντήσεις	Αριθμός παιδιών	%
Να ακούω	16	40%
Να βλέπω	12	30%
Να ακούω και να βλέπω	9	22,5%
Να τα διαβάζω	3	7.5%
Σύνολο	40	100

Πίνακας 6. 6^η ερώτηση: διήγηση αγαπημένου παραμυθιού		
Χαρακτηρισμός	Αριθμός παιδιών	%
Όχι καλή	6	15%
Μέτρια	8	20%
Καλή	11	27,5%
Πολύ καλή	13	32,5%
Πάρα πολύ καλή	2	5%
Σύνολο	40	100

Πίνακας 7. 7^η ερώτηση: τι σου άρεσε περισσότερο στο παραμύθι αυτό;		
Απαντήσεις	Αριθμός παιδιών	%
Το τέλος	25	62,5%
Όλο	2	5%
Η στιχομυθία (στην κοκκινোসκουφίτσα)	2	5%
Κάτι άλλο	11	27,5%
Σύνολο	40	100

5.6 Πίνακας σύγκρισης αποτελεσμάτων 3^{ης} και 6^{ης} ερώτησης

Τρόπος επαφής με το παραμύθι	Απόδοση παραμυθιού	Αριθμός παιδιών	%
Τους τα διαβάζουν 22παιδιά	Όχι καλή	3	13,63%
	Μέτρια	2	9,09%
	Καλή	10	45,45%
	Πολύ καλή	7	31,81%
	Πάρα πολύ καλή	0	0%
Τους τα διαβάζουν + τηλεόραση ή DVD 6παιδιά	Όχι καλή	0	0%
	Μέτρια	1	16,16%
	Καλή	1	16,16%
	Πολύ καλή	4	66,66%
	Πάρα πολύ καλή	0	0%
Τα διαβάζουν μόνο τους 4 παιδιά	Όχι καλή	0	0%
	Μέτρια	1	25%
	Καλή	0	0%
	Πολύ καλή	1	25%
	Πάρα πολύ καλή	2	50%
Τα βλέπουν στην τηλεόραση ή DVD ή ξεφυλλίζουν εικόνες 8 παιδιά	Όχι καλή	3	37,5%
	Μέτρια	4	50%
	Καλή	0	0%
	Πολύ καλή	1	12,5%
	Πάρα πολύ καλή	0	0%
Σύνολο		40	

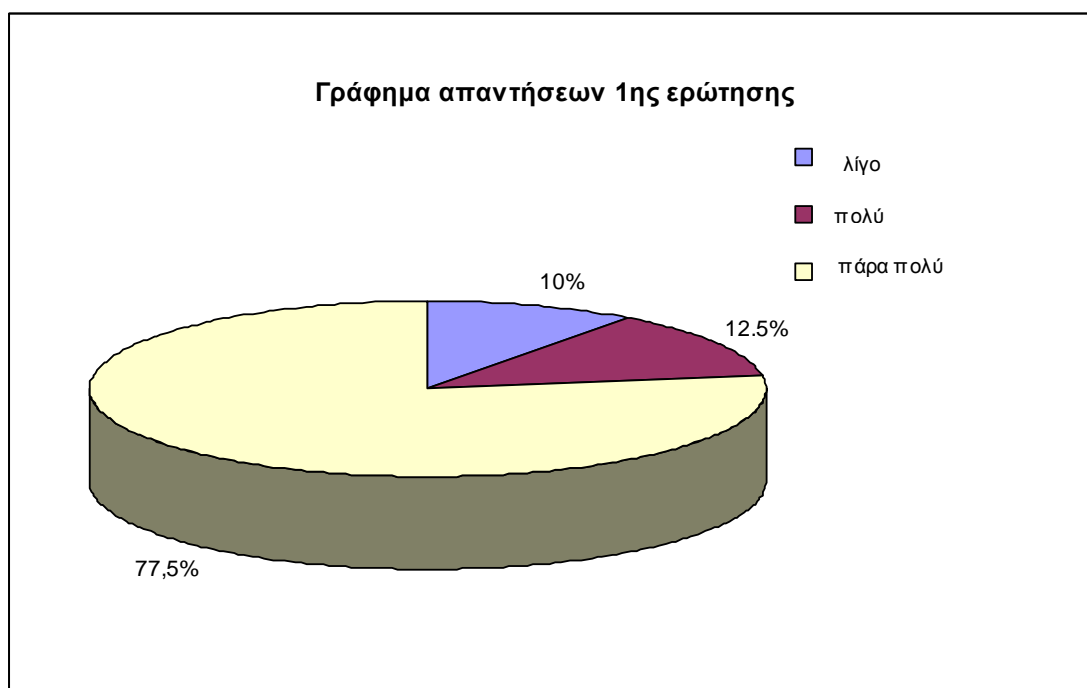
5.7 Πίνακας σύγκρισης αποτελεσμάτων 4^{ης} και 6^{ης} ερώτησης

Συχνότητα επαφής με το παραμύθι	Απόδοση	Αριθμός παιδιών	%
Συχνά / κάθε μέρα 28	Όχι καλή	3	10,71%
	Μέτρια	4	14,28%
	Καλή	9	32,14%
	Πολύ καλή	10	35,71%
	Πάρα πολύ καλή	2	7,14%
Μερικές φορές 12	Όχι καλή	3	25%
	Μέτρια	4	33,33%
	Καλή	2	16,66%
	Πολύ καλή	3	25%
	Πάρα πολύ καλή	0	0%
Σύνολο		40	

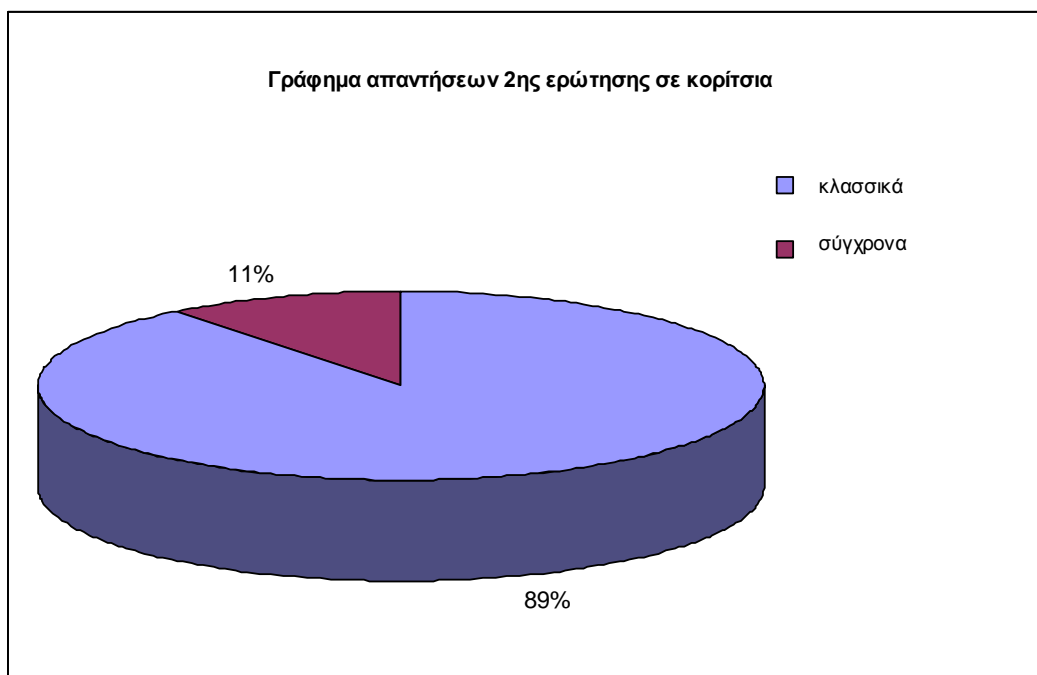
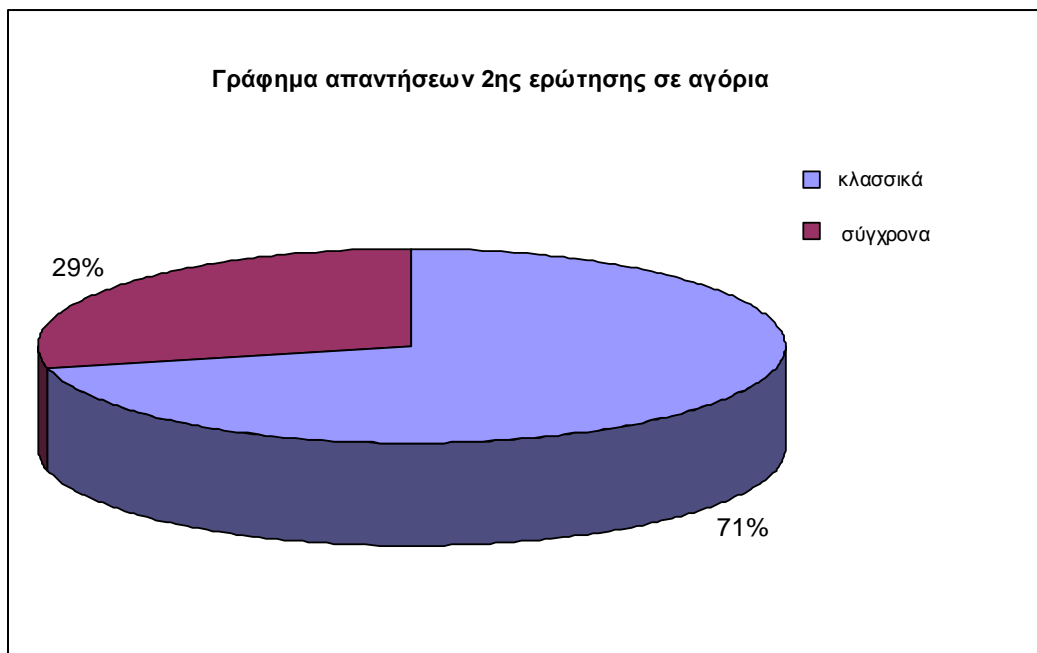
5.8 Στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων – Γραφικές παραστάσεις

Η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων με τις γραφικές παραστάσεις έγιναν στο excel.

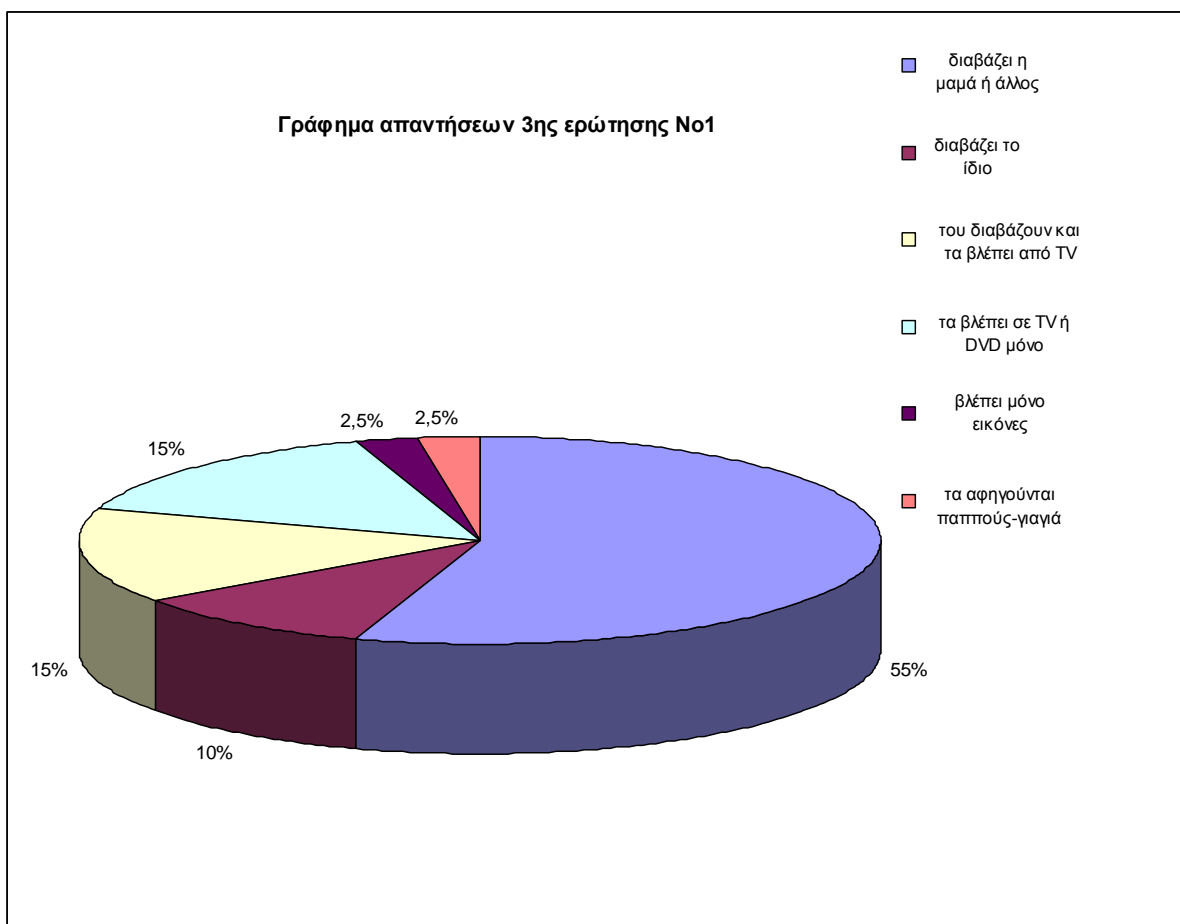
- Από τα αποτελέσματα των απαντήσεων στην 1^η ερώτηση βλέπουμε ότι: το 77,5% των παιδιών αγαπά τα παραμύθια πάρα πολύ, το 12,5% πολύ ενώ μόνο το 10% των παιδιών αγαπά τα παραμύθια λίγο. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο γράφημα που ακολουθεί:

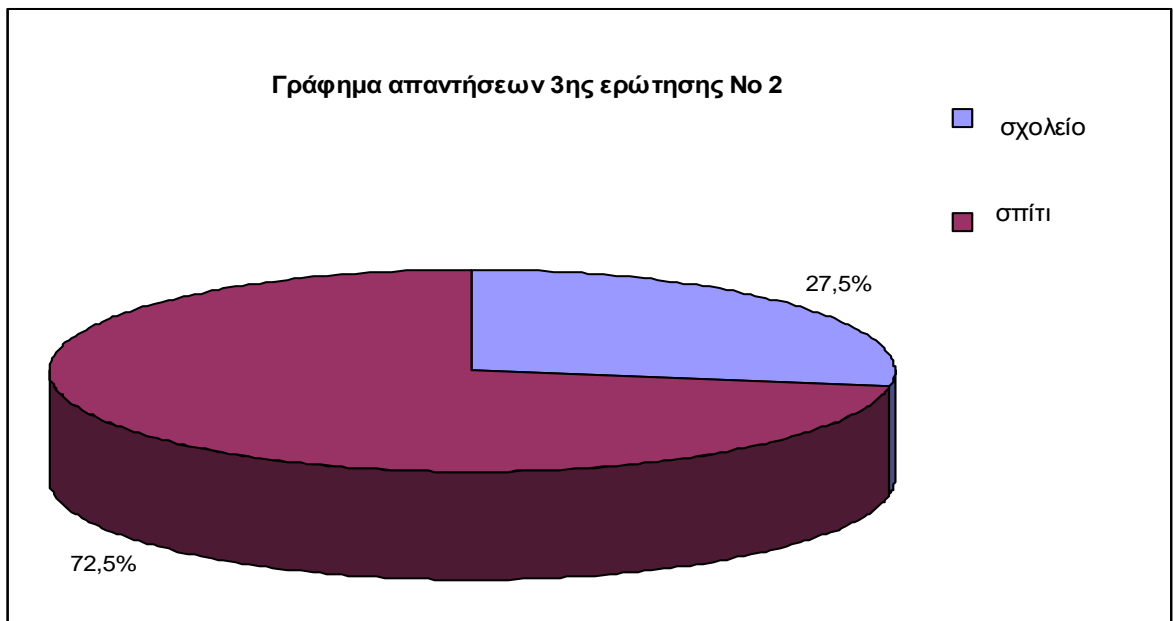

- Από τις απαντήσεις που πήραμε στην 2^η ερώτηση βλέπουμε ότι και τα αγόρια και τα κορίτσια δείχνουν σαφή προτίμηση στα κλασσικά παραμύθια. Πιο συγκεκριμένα από τα αγόρια το 71,41% ανέφερε κάποιο κλασσικό παραμύθι ως αγαπημένο του ενώ το 28,57% ανέφερε κάποιο σύγχρονο. Από τα κορίτσια το 89,44% ανέφερε κάποιο κλασσικό παραμύθι ως αγαπημένο ενώ το 10,52% κάποιο σύγχρονο. Επίσης βλέπουμε ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερη προτίμηση στα κλασσικά παραμύθια από τα αγόρια. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στα ακόλουθα γραφήματα:

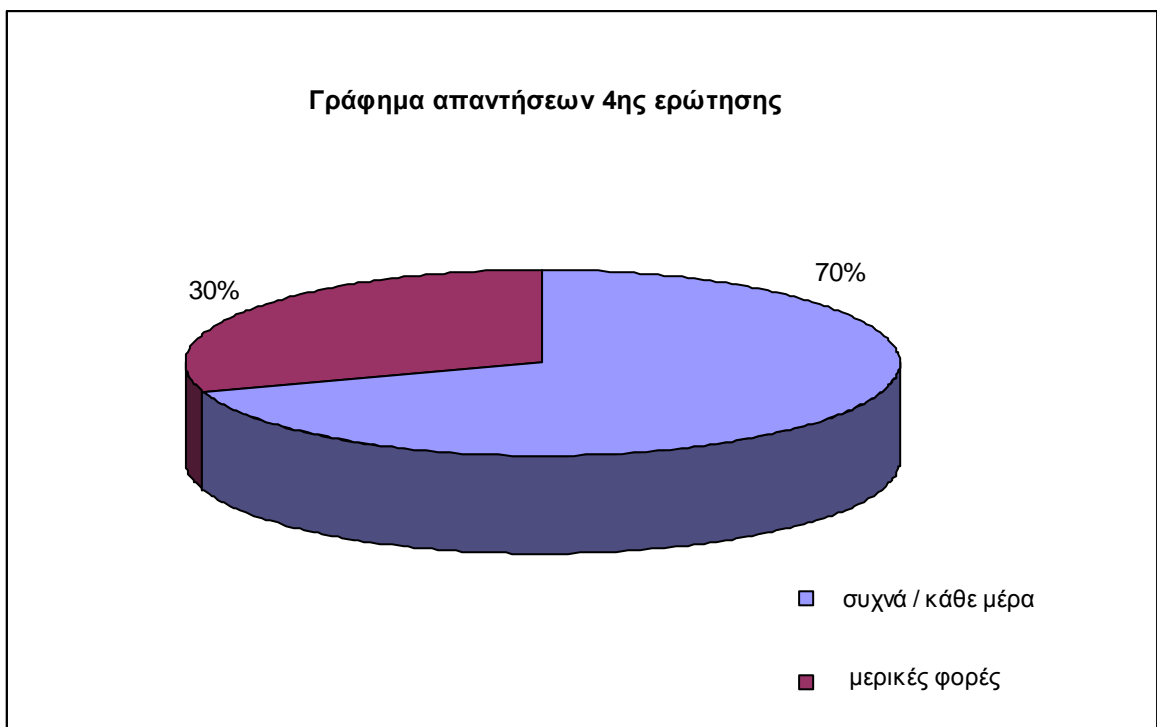

-Τα αποτελέσματα των απαντήσεων της 3^{ης} ερώτησης ταξινομήθηκαν ως εξής: Το 55% των παιδιών που ρωτήθηκαν ακούν παραμύθια που τους διαβάζει στο σπίτι, ως επί το πλείστον η μαμά ή κάποιο άλλο πρόσωπο από το στενό οικογενειακό τους περιβάλλον. Ένα 15% απάντησε ότι και ακούει παραμύθια που του διαβάζουν αλλά και τα βλέπει στην τηλεόραση ή σε DVD. Ένα 15% απάντησε ότι παρακολουθεί παραμύθια μόνο στην τηλεόραση ή σε DVD. Ένα 10% απάντησε ότι τα διαβάζει μόνο του. Ένα 2,5% απάντησε ότι δεν του διαβάζουν παραμύθια στο σπίτι αλλά κοιτάει μόνο του τις εικόνες ξεφυλλίζοντας τα. Και το υπόλοιπο 2,5% απάντησε ότι δεν του τα διαβάζουν στο σπίτι αλλά του τα διηγούνται ο παππούς και η γιαγιά. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω Νο1 γράφημα της 3^{ης} ερώτησης. Στην ίδια ερώτηση μόνο το 27,5% των παιδιών που ρωτήθηκαν αναφέρει το σχολείο ως χώρο όπου έρχεται σε επαφή με το παραμύθι ενώ το υπόλοιπο 72,5% δεν αναφέρει καθόλου το σχολείο. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω Νο2 γράφημα της 3^{ης} ερώτησης:

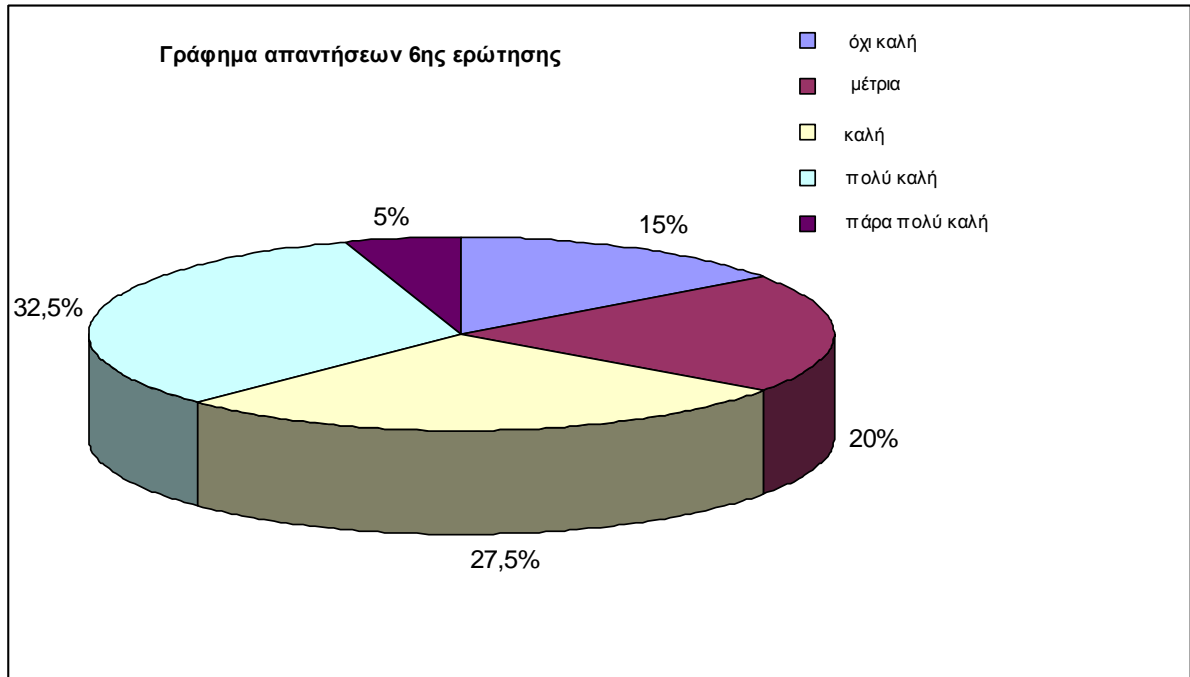
-Από τις απαντήσεις στην 4^η ερώτηση φαίνεται ότι το 70% των παιδιών ακούει συχνά ή και κάθε μέρα παραμύθια ενώ το 30% μερικές φορές. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα:

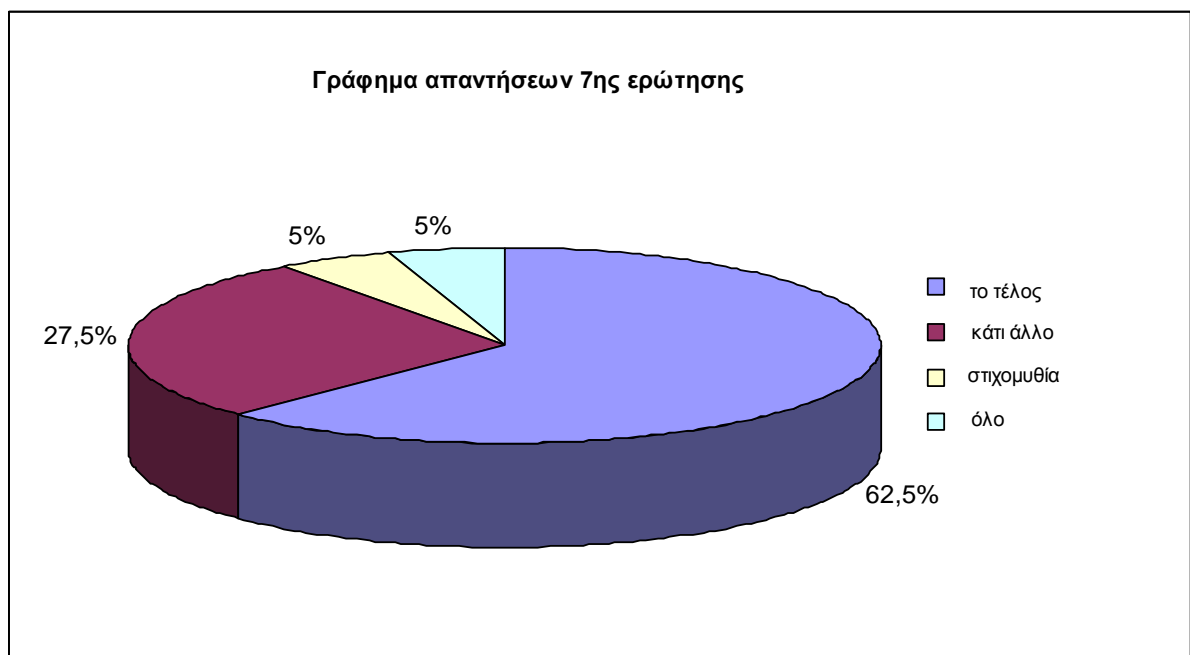
- Από τις απαντήσεις που πήραμε στην 5^η ερώτηση βλέπουμε ότι στο 40% των παιδιών αρέσει να ακούει παραμύθια, στο 30% να τα βλέπει στην τηλεόραση ή σε DVD, στο 22,5% αρέσει να τα ακούει αλλά και να τα βλέπει και στο 7,5% αρέσει να τα διαβάζει μόνο του. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα:

-Από τις απαντήσεις των παιδιών στη 6^η ερώτηση βλέπουμε ότι το 5% των παιδιών ήταν σε θέση να αφηγηθεί πάρα πολύ καλά ένα παραμύθι, το 32,5% πολύ καλά, το 27,5% καλά, το 20% μέτρια και το 15% όχι καλά. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα:

- Από τις απαντήσεις των παιδιών στην 7^η ερώτηση βλέπουμε ότι το 62,5% των παιδιών γοητεύεται από το ευτυχισμένο τέλος των παραμυθιών. Το 5% αναφέρει ότι του αρέσει όλο το παραμύθι. Ένα άλλο 5% αναφέρει κάποια στιχομυθία του παραμυθιού ενώ το 27,5 % αναφέρει κάποιο άλλο σημείο του παραμυθιού. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα:

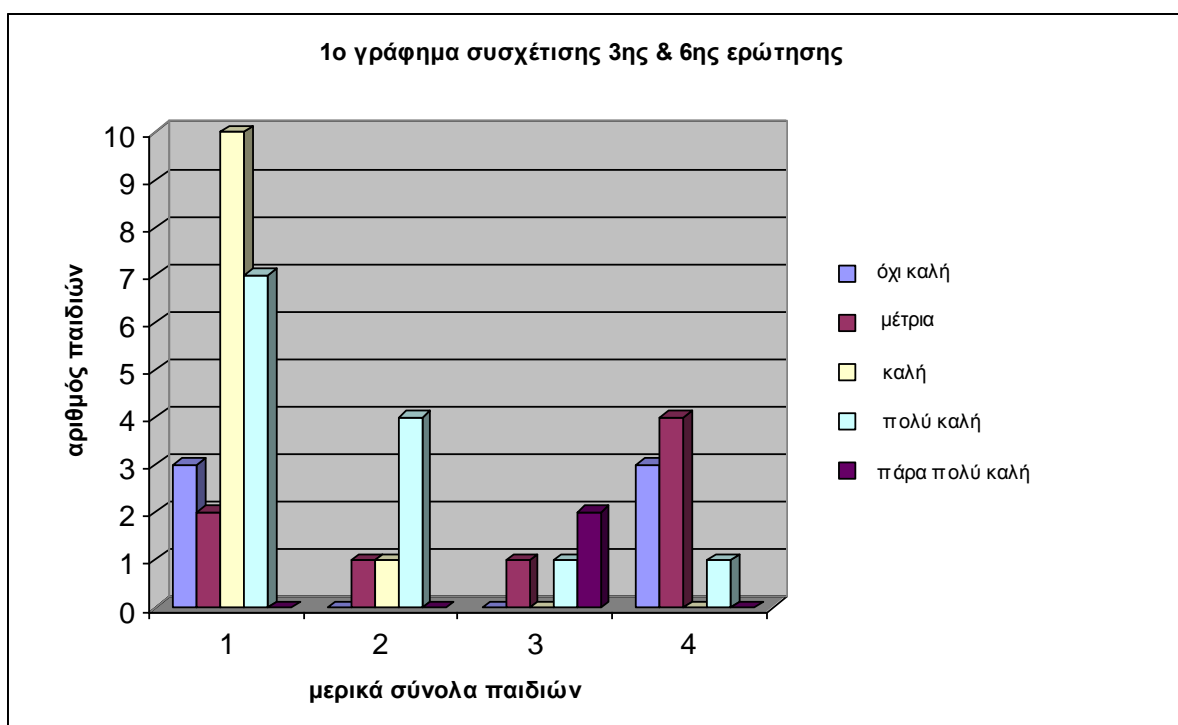
•Από τη σύγκριση των απαντήσεων της 3^{ης} και της 6^{ης} ερώτησης έχουμε τα παρακάτω αποτελέσματα:

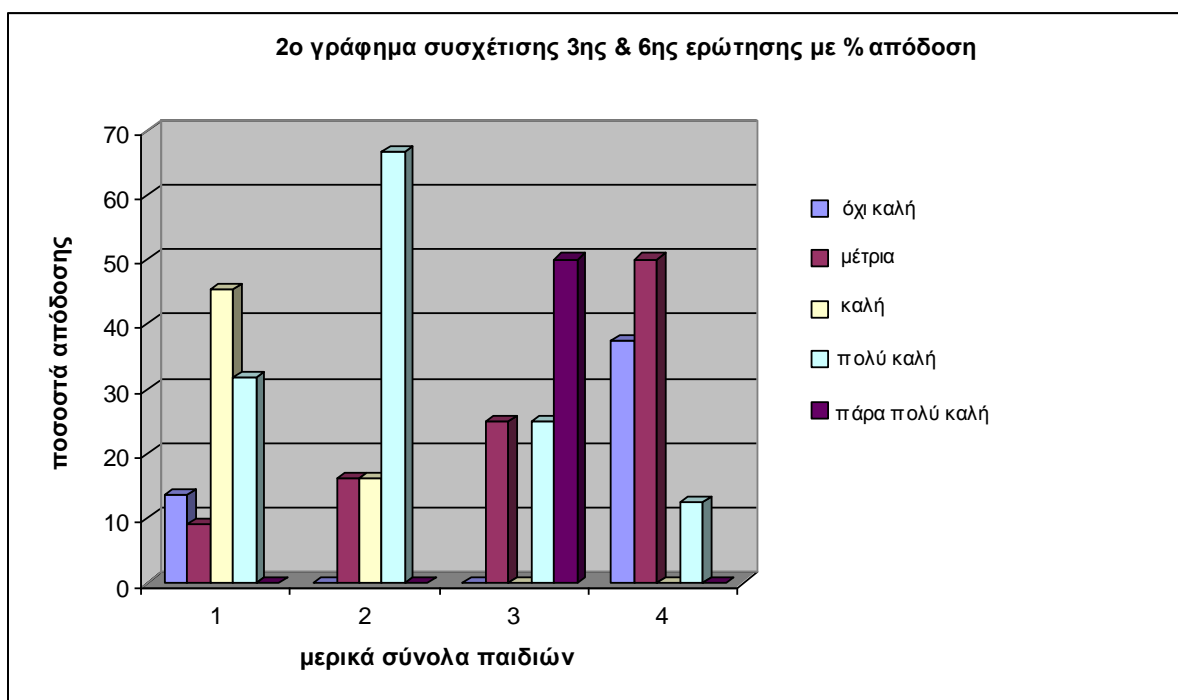
- Από τα 22 παιδιά που ακούν παραμύθια τα οποία τους διαβάζουν στο σπίτι ή στο σχολείο: το 14% παρουσίασε όχι καλή επίδοση στην απόδοση του παραμυθιού, το 9% μέτρια, το 45% καλή και το 32% πολύ καλή.

- Από τα 6 παιδιά που ακούν παραμύθια που τους διαβάζουν στο σπίτι ή στο σχολείο αλλά και βλέπουν παραμύθια στην τηλεόραση ή σε DVD: το 16% παρουσίασε μέτρια επίδοση στην απόδοση του παραμυθιού, ένα άλλο 16% παρουσίασε καλή και το υπόλοιπο 68% παρουσίασε πολύ καλή επίδοση.

- Από τα 4 παιδιά που διαβάζουν μόνα τους παραμύθια: το 25% είχε μέτρια επίδοση ένα άλλο 25% πολύ καλή και το υπόλοιπο 50% είχε πάρα πολύ καλή επίδοση.

- Από τα 8 παιδιά που παρακολουθούν παραμύθια μόνο στην τηλεόραση ή σε DVD ή ξεφυλλίζουν απλά τις σελίδες των παραμυθιών κοιτώντας τις εικόνες ή ακούν παραμύθια που τους αφηγούνται ο παππούς ή η γιαγιά: το 37,5% δεν είχε καλή επίδοση, το 50% είχε μέτρια και το υπόλοιπο 12,5% είχε πολύ καλή. Τα δεδομένα αυτά απεικονίζονται στα δύο παρακάτω γραφήματα:

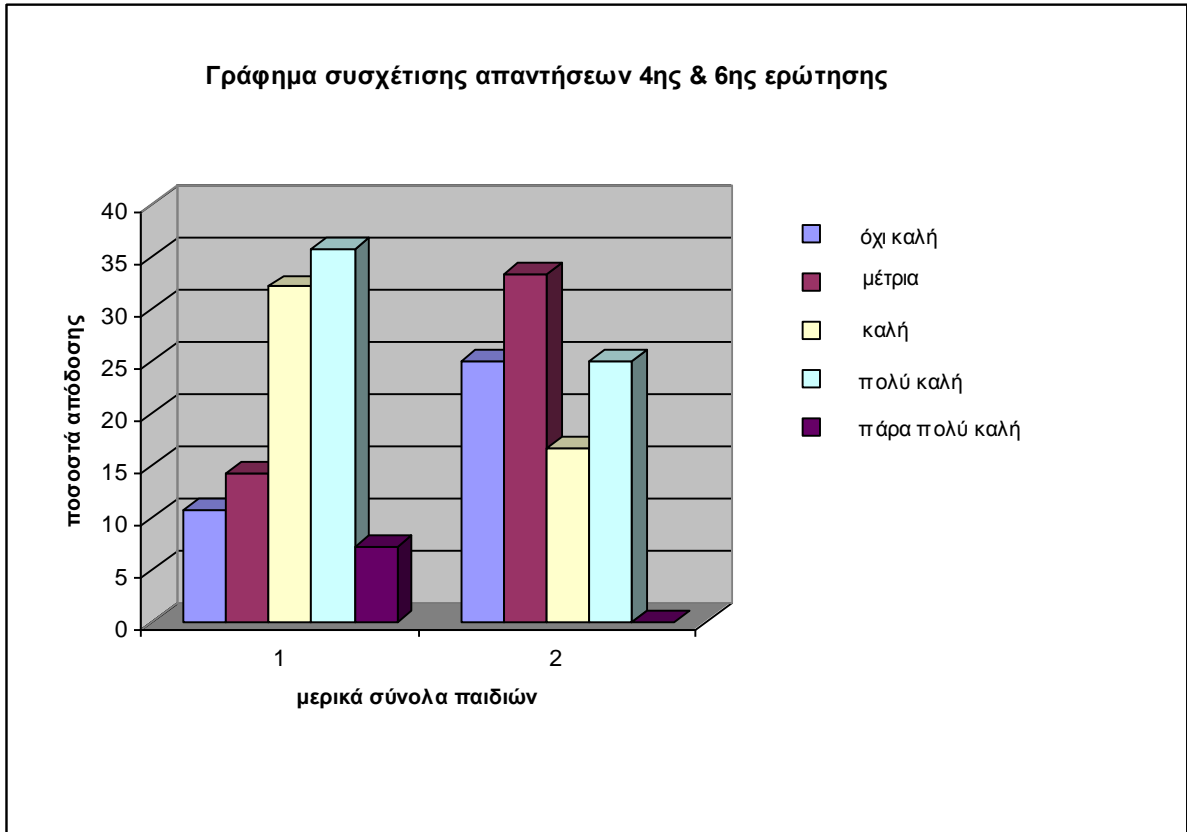

Στο 1^ο γράφημα στον οριζόντιο άξονα απεικονίζονται τα μερικά σύνολα παιδιών όπως προέκυψαν από την έρευνα: το 1 αντιστοιχεί στο σύνολο των 22 παιδιών που τους διαβάζουν παραμύθια, το 2 αντιστοιχεί στο σύνολο των 6 παιδιών που τους διαβάζουν παραμύθια αλλά και τα παρακολουθούν στην τηλεόραση ή σε DVD, το 3 αντιστοιχεί στο σύνολο των παιδιών που διαβάζει μόνο του παραμύθια και το 4 αντιστοιχεί στο σύνολο των παιδιών που δεν τους διαβάζουν παραμύθια αλλά έρχονται σε επαφή με το παραμύθι από την τηλεόραση ή τα DVD ή ξεφυλλίζουν εικόνες παραμυθιών ή από αφηγήσεις των παππούδων τους. Στον κάθετο άξονα απεικονίζεται το πλήθος των παιδιών από τα μερικά σύνολα που είχε τις διάφορες επιδόσεις και οι οποίες αναφέρονται στο σχετικό υπόμνημα. Στο 2^ο γράφημα στον οριζόντιο άξονα απεικονίζονται τα μερικά σύνολα όπως και στο 1^ο γράφημα ενώ στον κάθετο άξονα απεικονίζονται οι % αναλογίες των παιδιών που παρουσίασαν τις διάφορες επιδόσεις στην απόδοση του παραμυθιού κατά την διάρκεια της έρευνας. Οι διαφορετικές επιδόσεις αναφέρονται και εδώ στο σχετικό υπόμνημα.

•Από την σύγκριση των απαντήσεων 4^{ης} και 6^{ης} ερώτησης έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Από τα 28 παιδιά που έρχονται σε συχνή – καθημερινή επαφή με το παραμύθι το 10,71% παρουσιάζει όχι καλή επίδοση στην απόδοση του παραμυθιού, το 14,28% μέτρια, το 32,14% παρουσιάζει καλή, το 35,71% πολύ καλή και το 7,14% πάρα πολύ καλή. Από τα 12 παιδιά τα οποία δεν έρχονται σε συχνή επαφή με το παραμύθι το 25% παρουσιάζει όχι καλή επίδοση στην απόδοση του παραμυθιού, το 33,33% παρουσιάζει μέτρια, το 16,66% καλή, το 25% πολύ καλή ενώ δεν υπάρχει κάποιο παιδί που να παρουσιάζει πάρα πολύ

καλή επίδοση. Τα αποτελέσματα αυτά απεικονίζονται στο γράφημα που ακολουθεί: Στον οριζόντιο άξονα απεικονίζονται τα δύο μερικά σύνολα των παιδιών αντίστοιχα της συχνότητας επαφής με το παραμύθι ενώ στον κάθετο άξονα απεικονίζονται τα ποσοστά επίδοσης στην απόδοση του παραμυθιού. Οι επιδόσεις αναγράφονται στο σχετικό υπόμνημα.

5.9 Έλεγχος Ανεξαρτησίας χ^2 3^{ης} και 6^{ης} ερώτησης σε πίνακες συνάφειας με δείκτες συνάφειας Pearson και C

Γενικά σχόλια: Για τον χ^2 έλεγχο ανεξαρτησίας των δύο μεταβλητών, του τρόπου δηλαδή επαφής του παιδιού με το παραμύθι (3^η ερώτηση), και της απόδοσης του παραμυθιού από το παιδί (6^η ερώτηση), κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί το πρόγραμμα **SPSS** (στατιστικό πακέτο για τις κοινωνικές επιστήμες). Το πρόγραμμα κατατάσσει τα δεδομένα της έρευνας σε πίνακες συνάφειας (r x c) και χρησιμοποιεί τον συντελεστή συνάφειας που επιθυμούμε για τον έλεγχο που θέλουμε να κάνουμε (Για τον παραπάνω έλεγχο θα χρησιμοποιήσουμε δύο δείκτες συνάφειας τον **Pearson** και τον **C** για πιο αξιόπιστα αποτελέσματα). Ένας r x c πίνακας συνάφειας (contingency table) αποτελεί μια παράθεση φυσικών αριθμών (οι οποίοι συνήθως παριστούν συχνότητες εμφάνισης αντικειμένων), ταξινομημένων σε r γραμμές και c στήλες.

Ο χ^2 έλεγχος ανεξαρτησίας σε πίνακες συνάφειας εφαρμόζεται όταν θέλουμε να ελέγξουμε αν δύο ή περισσότερα χαρακτηριστικά (τυχαίες μεταβλητές) είναι ανεξάρτητα. Τα δεδομένα αποτελούνται από n παρατηρήσεις οι οποίες ταξινομούνται με βάση τα επίπεδα (τιμές) των χαρακτηριστικών. Ο έλεγχος αυτός χρησιμοποιείται γενικά για να εκτιμήσουμε αν δύο ή περισσότερα δείγματα, τα οποία αποτελούνται από δεδομένα συχνότητας (ονομαστικά δεδομένα), διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, είναι ο συνηθισμένος στατιστικός έλεγχος για την ανάλυση πινάκων συνάφειας με βάση δύο ονομαστικές μεταβλητές κατηγορίας.

Ο έλεγχος υπόθεσης που εξετάζεται μέσω του χ^2 ελέγχου ανεξαρτησίας είναι: Αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης H_0 σημαίνει ανεξαρτησία μεταξύ των δύο υπό μελέτη μεταβλητών ενώ αποδοχή της εναλλακτικής υπόθεσης H_1 (απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης H_0) σημαίνει εξάρτηση μεταξύ των δύο υπό μελέτη μεταβλητών.

Πίνακας I: Τρόπος επαφής με το παραμύθι * Απόδοση παραμυθιού (Crosstabulation)

			Απόδοση παραμυθιού					Σύνολο
			Όχι καλή	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	Πάρα πολύ καλή	
Τρόπος επαφής με το παραμύθι	Τους τα διαβάζουν	Συχνότητα	3	2	10	7	0	22
		Αναμενόμενη Συχνότητα	3,3	4,4	6,1	7,2	1,1	22,0
	Τους τα διαβάζουν + τηλεόραση ή DVD	Συχνότητα	0	1	1	4	0	6
		Αναμενόμενη Συχνότητα	0,9	1,2	1,7	2,0	0,3	6,0
	Τα διαβάζουν μόνο τους	Συχνότητα	0	1	0	1	2	4
		Αναμενόμενη Συχνότητα	0,6	0,8	1,1	1,3	0,2	4,0
	Τα βλέπουν στην τηλεόραση ή DVD ή ξεφυλλίζουν εικόνες	Συχνότητα	3	4	0	1	0	8
		Αναμενόμενη Συχνότητα	1,2	1,6	2,2	2,6	0,4	8,0
Σύνολο		Συχνότητα	6	8	11	13	2	40
		Αναμενόμενη Συχνότητα	6,0	8,0	11,0	13,0	2,0	40,0

Στον Πίνακα I βλέπουμε τον πίνακα συνάφειας για τις ερωτήσεις 3 (τρόπος επαφής με το παραμύθι) και 6 (απόδοση παραμυθιού). Η ερώτηση 3 έχει 4 κατηγορίες- γραμμές και η ερώτηση 6 έχει 5 κατηγορίες- στήλες. Στον πίνακα επίσης διακρίνονται οι συχνότητες και οι αναμενόμενες συχνότητες για κάθε κελί που αντιστοιχεί σε μια κατηγορία- γραμμή της ερώτησης 3 και σε μια κατηγορία- στήλη της ερώτησης 6 καθώς και τα σύνολα των συχνοτήτων.

Δείκτης συνάφειας Pearson

Πίνακας II: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square χ^2	36,567^a	12	,000
Likelihood Ratio	30,458	12	,002
Linear-by-Linear Association	2,207	1	,137
N of Valid Cases	40		

a. 18 cells (90,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,20.

Στον Πίνακα II βλέπουμε τα εξαγόμενα του χ^2 ελέγχου ανεξαρτησίας. Μας ενδιαφέρουν τα αποτελέσματα της 1^{ης} γραμμής που αναφέρεται στην τιμή της στατιστικής συνάρτησης χ^2 του Pearson (σημ. 9). Έτσι, η τιμή (value) του είναι 36,567 η οποία είναι αρκετά μεγάλη και αποτελεί ένδειξη απόρριψης της μηδενικής υπόθεσης H_0 . Οι βαθμοί ελευθερίας (df) είναι 12 και το παρατηρούμενο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ή αλλιώς p- value για το δίπλευρο έλεγχο (Asymp. Sig. 2- sided) είναι πάρα πολύ κοντά στο μηδέν 0,000 **πράγμα που σημαίνει ότι απορρίπτουμε τελικά τη μηδενική υπόθεση H_0 και επομένως οι δύο μεταβλητές- ερωτήσεις (Τρόπος επαφής με το παραμύθι- Απόδοση παραμυθιού) παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό εξάρτησης.**

Δείκτης συνάφειας C

Πίνακας III: Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,956			,000
	Cramer's V	,552			,000
	Contingency Coefficient	,691			,000
Interval by Interval	Pearson's R	-,238	,166	-1,510	,139 ^c
Ordinal by Ordinal	Spearman Correlation	-,158	,180	-,989	,329^c
N of Valid Cases		40			

a. Not assuming the null hypothesis.

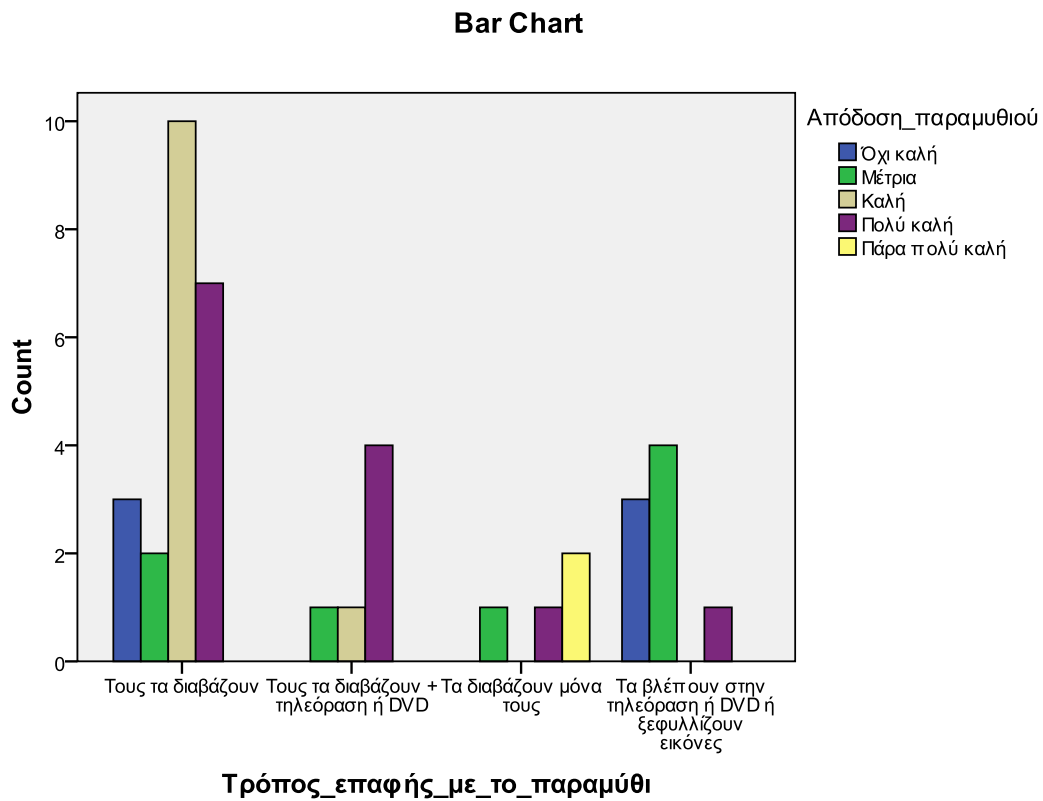
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

c. Based on normal approximation.

Στον παραπάνω πίνακα III μας ενδιαφέρουν περισσότερο οι τιμές του συντελεστή συνάφειας (Contingency Coefficient) ή δείκτης C ή μέσος δείκτης σύμπτωσης (σημ.10).

Ο δείκτης C αποτελεί ένα «μέτρο συνάφειας» που βασίζεται στον έλεγχο χ^2 . Επειδή χρησιμοποιείται για να καθορίσουμε τη συνάφεια κατηγορικών διμεταβλητών στις οποίες η μία τουλάχιστον έχει περισσότερες από δύο κατηγορίες, είναι και ο πλέον κατάλληλος για τον συγκεκριμένο έλεγχο ανεξαρτησίας. Οι τιμές που μπορεί να πάρει αυτός ο δείκτης είναι μεταξύ του 0 και του 1. Η τιμή 0 επισημαίνει τη μη- συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών- γραμμών και των μεταβλητών- στηλών του πίνακα συνάφειας ενώ τιμές κοντά στο 1 επισημαίνουν τον υψηλό βαθμό συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα ο δείκτης C λαμβάνει την τιμή 0,697 και είναι στατιστικά σημαντικός καθώς το παρατηρούμενο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ή αλλιώς p- value (Asymp. Sig.) είναι πολύ κοντά στο μηδέν (τελευταία στήλη του πίνακα III). **Επομένως το αποτέλεσμα που προκύπτει από το δείκτη C είναι το συμπέρασμα στο οποίο είχαμε καταλήξει και στον χ^2 έλεγχο ανεξαρτησίας ότι δηλαδή οι δύο μεταβλητές- ερωτήσεις (τρόπος επαφής με το παραμύθι- απόδοση παραμυθιού) παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό εξάρτησης.**

Γράφημα 1: Ραβδόγραμμα 3^{ης} και 6^{ης} ερώτησης

Στο γράφημα 1 παρατηρούμε το ραβδόγραμμα των συχνοτήτων των δύο μεταβλητών, 3^{ης} και 6^{ης} ερώτησης. Στον οριζόντιο άξονα βλέπουμε τις τέσσερις κατηγορίες της μεταβλητής *Τρόπος επαφής με το παραμύθι* για κάθε μία κατηγορία της μεταβλητής *Απόδοση παραμυθιού* και στον κάθετο άξονα τις συχνότητες (χρωματιστά ορθογώνια).

5.10 Έλεγχος Ανεξαρτησίας χ^2 4^{ης} και 6^{ης} ερώτησης σε πίνακες συνάφειας με δείκτες συνάφειας Pearson και C

Πίνακας IV: Συχνότητα επαφής με το παραμύθι * Απόδοση παραμυθιού (Crosstabulation)

			Απόδοση παραμυθιού					Σύνολο
			Όχι καλή	Μέτρια	Καλή	Πολύ καλή	Πάρα πολύ καλή	
Συχνότητα επαφής με το παραμύθι	Συχνά/ κάθε μέρα	Συχνότητα Αναμενόμενη Συχνότητα	3 4,2	4 5,6	9 7,7	10 9,1	2 1,4	28 28,0
	Μερικές φορές	Συχνότητα Αναμενόμενη Συχνότητα	3 1,8	4 2,4	2 3,3	3 3,9	0 ,6	12 12,0
Σύνολο	Συχνότητα	Συχνότητα	6 6,0	8 8,0	11 11,0	13 13,0	2 2,0	40 40,0
	Αναμενόμενη Συχνότητα	Αναμενόμενη Συχνότητα						

Στον Πίνακα IV βλέπουμε τον πίνακα συνάφειας για τις ερωτήσεις 4 (συχνότητα επαφής με το παραμύθι) και 6 (απόδοση παραμυθιού). Η ερώτηση 4 έχει 2 κατηγορίες- γραμμές και η ερώτηση 6 έχει 5 κατηγορίες- στήλες. Στον πίνακα επίσης διακρίνονται οι συχνότητες και οι αναμενόμενες συχνότητες για κάθε κελί που αντιστοιχεί σε μια κατηγορία- γραμμή της ερώτησης 3 και σε μια κατηγορία- στήλη της ερώτησης 6 καθώς και τα σύνολα των συχνοτήτων.

Δείκτης συνάφειας Pearson

Πίνακας V: Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square χ^2	4,552^a	4	,336
Likelihood Ratio	4,985	4	,289
Linear-by-Linear Association	3,274	1	,070
N of Valid Cases	40		

a. 7 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,60.

Στον Πίνακα V βλέπουμε τα εξαγόμενα του χ^2 ελέγχου ανεξαρτησίας. Μας ενδιαφέρουν τα αποτελέσματα της 1^{ης} γραμμής που αναφέρεται στην τιμή της στατιστικής συνάρτησης χ^2 του Pearson. Έτσι, η τιμή (value) του είναι 4,552 η οποία είναι πολύ μικρή και αποτελεί ένδειξη αποδοχής της μηδενικής υπόθεσης H_0 . Οι βαθμοί ελευθερίας (df) είναι 4 και το παρατηρούμενο επίπεδο

στατιστικής σημαντικότητας ή αλλιώς p- value για το δίπλευρο έλεγχο (Asymp. Sig. 2- sided) είναι 0,336 πράγμα που σημαίνει ότι αποδεχόμαστε τελικά τη μηδενική υπόθεση H_0 και επομένως οι δύο μεταβλητές- ερωτήσεις (συχνότητα επαφής με το παραμύθι - απόδοση παραμυθιού) είναι ουσιαστικά ανεξάρτητες, δε φαίνεται δηλαδή να υπάρχει κάποιου είδους συσχέτιση ή εξάρτηση μεταξύ τους.

Δείκτης συνάφειας C

Πίνακας VI: Symmetric Measures

		Value	Asymp. Std. Error ^a	Approx. T ^b	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,337			,336
	Cramer's V	,337			,336
	Contingency Coefficient	,320			,336
Interval by Interval	Pearson's R	-,290	,149	-1,866	,070 ^c
Ordinal by Ordinal	Spearman Correlation	-,281	,150	-1,806	,079c
N of Valid Cases		40			

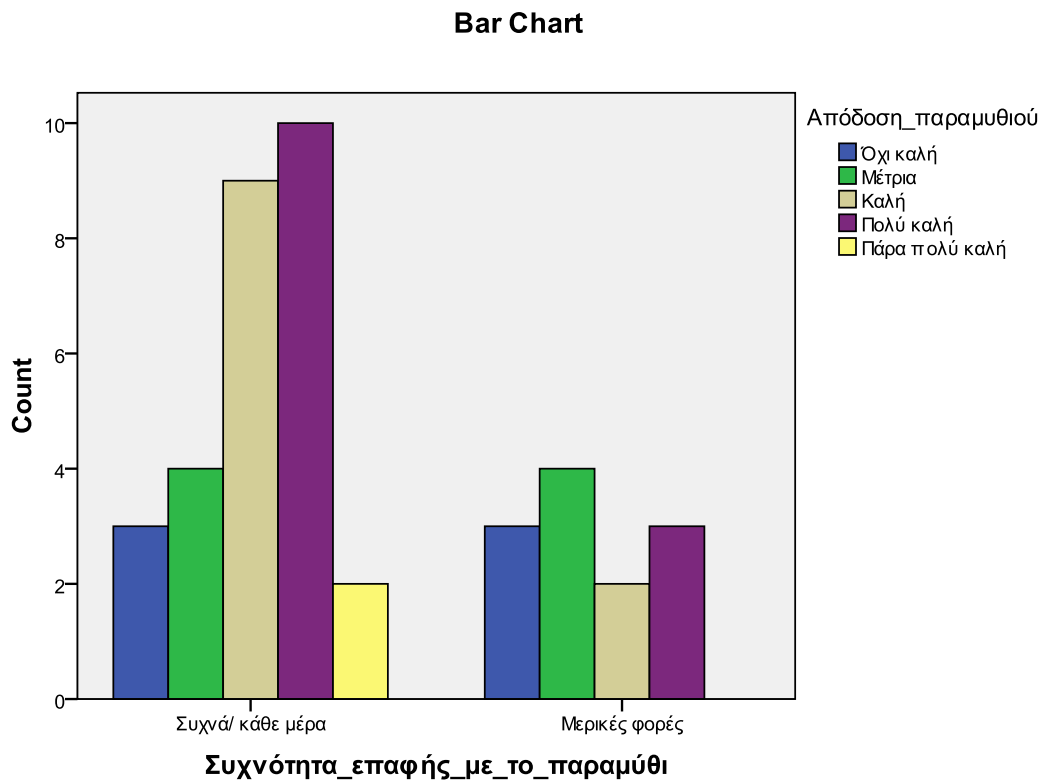
a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

c. Based on normal approximation.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα ο δείκτης C λαμβάνει την τιμή 0,320 αλλά δεν είναι στατιστικά σημαντικός καθώς το παρατηρούμενο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ή αλλιώς p- value (Asymp. Sig.) είναι αρκετά μεγάλο και μεγαλύτερο του 0,05 (p-value=0,336). Επομένως το αποτέλεσμα που προκύπτει από το δείκτη C είναι το συμπέρασμα στο οποίο είχαμε καταλήξει και στον χ^2 έλεγχο ανεξαρτησίας ότι δηλαδή οι δύο μεταβλητές-ερωτήσεις (συχνότητα επαφής με το παραμύθι - απόδοση παραμυθιού) τείνουν προς την ανεξαρτησία, δε φαίνεται δηλαδή να υπάρχει κάποιου είδους συσχέτιση ή εξάρτηση μεταξύ τους.

Γράφημα 2: Ραβδόγραμμα 4^{ης} και 6^{ης} ερώτησης

Στο γράφημα 2 παρατηρούμε το ραβδόγραμμα των συχνοτήτων των δύο μεταβλητών, 4^{ης} και 6^{ης} ερώτησης. Στον οριζόντιο άξονα βλέπουμε τις δύο κατηγορίες της μεταβλητής *Συχνότητας επαφής με το παραμύθι* για κάθε μία κατηγορία της μεταβλητής *Απόδοση παραμυθιού* και στον κάθετο άξονα τις συχνότητες (χρωματιστά ορθογώνια).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν:

Καταρχήν την σταθερά αμείωτη αγάπη των παιδιών για το παραμύθι και κυρίως για το κλασσικό παραμύθι είτε αυτά είναι κορίτσια είτε είναι αγόρια. Τα παιδιά του 21^{ου} αιώνα αγαπούν τα παραμύθια πιστεύω με τον ίδιο τρόπο και για τον ίδιο λόγο που το έκαναν πάντα.

Ένα άλλο συμπέρασμα που απορρέει από την έρευνα είναι πως τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ακούν παραμύθια που τους διαβάζουν αγαπημένα πρόσωπα και κυρίως η μαμά. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγούμαστε από τα αποτελέσματα των απαντήσεων στην 3^η ερώτηση. Στα αποτελέσματα αυτά παρατηρείται και το εξής χαρακτηριστικό: ένα μικρό μόνο μέρος των παιδιών που ρωτήθηκαν αναφέρουν και το σχολείο ως τόπο επαφής με το παραμύθι τη στιγμή που όλα τα παιδιά που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν από το ίδιο σχολείο. Υπήρχαν βέβαια διαφορετικά τμήματα και διαφορετικοί παιδαγωγοί για το κάθε τμήμα, αλλά το φαινόμενο αυτό, του να δηλώνουν τα παιδιά ως επί το πλείστον το σπίτι ως το μέρος που έρχονται σε επαφή με το παραμύθι, παρατηρήθηκε και σε παιδιά του ιδίου τμήματος. Αυτό μας οδηγεί σε διάφορες υποθέσεις όπως: ότι ίσως το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο που έλαβε χώρα η έρευνα να μην έχει εντάξει στο πρόγραμμα του πολλά ακούσματα παραμυθιών ή ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν ακόμα μεγάλο σύνδεσμο με την οικογένεια και κυρίως τη μητέρα και γι αυτό εστιάζουν στο τι κάνουν στο σπίτι και ξεχνούν το σχολείο (επειδή τα παιδιά δεν έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στην επαφή τους με το παραμύθι στο σχολικό χώρο, αυτή δεν ελήφθη υπ' όψιν στην εξαγωγή των αποτελεσμάτων της 3^{ης} ερώτησης). Την υπόθεση αυτή ενισχύει και το αποτέλεσμα της 5^{ης} ερώτησης όπου φαίνεται ένα μεγάλο ποσοστό των παιδιών να προτιμά να ακούει παραμύθια από την μαμά. Στο βιβλίο του κ. Β.Δ. Αναγνωστόπουλου «Τέχνη και Τεχνική του παραμυθιού» άλλωστε αναφέρεται μία έρευνα η οποία διαπιστώνει επίσης το γεγονός αυτό. Και σε εκείνη την έρευνα το μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών προσχολικής ηλικίας επιθυμούσε να ακούει παραμύθια από την μαμά. Εδώ βέβαια φαίνεται και η μεγάλη προσπάθεια που κάνουν οι γονείς των παιδιών και κυρίως οι μητέρες οι οποίες παρά το βαρύ ημερήσιο πρόγραμμα που έχουν (η συντριπτική πλειοψηφία τους είναι εργαζόμενες) προσπαθούν να προσφέρουν στα παιδιά τους αυτή την χαρά του ακούσματος ενός παραμυθιού από τα χείλη τους. Αυτό σημαίνει επίσης ότι έχουν καταλάβει τον σπουδαίο και πολυδιάστατο ρόλο που μπορούν να παίξουν τα ακούσματα αυτά στην ζωή των παιδιών τους. Σήμερα συζητούνται και δημοσιεύονται άρθρα σχετικά με τις δυνατότητες χρησιμοποίησης των

παραμυθιών στην ιατρική, την ψυχολογία την αναλυτική και παιδαγωγική θεραπεία (σημ.11).

Η τεχνολογία βέβαια όπως η τηλεόραση και τα DVD έχουν μπει δυναμικά στο χώρο και προσπαθούν να καλύψουν τις ελλείψεις όπου αυτές υπάρχουν. Ένα μικρό ποσοστό των παιδιών έρχεται σε επαφή με το παραμύθι και από τα διάφορα τεχνολογικά μέσα ενώ ένα ακόμα μικρότερο δηλώνει ότι έρχεται σε επαφή με το παραμύθι αποκλειστικά από την τηλεόραση ή τα DVD. Σε αυτό το ποσοστό ανήκουν και παιδιά μεταναστών που οι γονείς δεν μιλούν καλά την γλώσσα. Το ότι τα ποσοστά των παιδιών που δηλώνουν ότι έρχονται σε επαφή με το παραμύθι και από τα διάφορα τεχνολογικά μέσα ή μόνο από αυτά, είναι σχετικά μικρά, υποδηλώνει και πάλι την σημαντική προσπάθεια που κάνουν οι γονείς για να έχουν τον έλεγχο στα ακούσματα και τα θεάματα των παιδιών τους.

Ένα μικρό ποσοστό παιδιών αυτής της ηλικίας αναφέρει ότι είναι σε θέση να διαβάζει τα παραμύθια μόνο του. Εδώ ανήκουν πάλι και παιδιά μεταναστών. Τα παιδιά βέβαια αυτά έχουν περισσότερες δυνατότητες και η ικανότητα έκφρασης είναι σαφώς καλύτερη από αυτή των άλλων παιδιών. Τα παιδιά αυτά μπορούν να αξιοποιήσουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τα οφέλη που προκύπτουν από την επαφή τους με το παραμύθι. Και εδώ φαίνεται ο σπουδαίος ρόλος του οικογενειακού τους περιβάλλοντος το οποίο συντέλεσε στην ιδιαίτερη ικανότητα αυτή των παιδιών.

Από τα αποτελέσματα των απαντήσεων στην 7^η βλέπουμε ότι στα περισσότερα παιδιά αρέσει το ευτυχισμένο τέλος των παραμυθιών. Αυτό πιστεύω ήταν και αναμενόμενο διότι τα παιδιά είναι από τη φύση τους αισιόδοξα και χαρούμενα. Θέλουν επίσης να νικάει το καλό και τους αρέσει όταν το πρόσωπο που το επιβουλεύεται ή που θέλει να κάνει κακό στους άλλους στο τέλος τιμωρείται όπως του αξίζει.

Σε ότι αφορά την συμβολή του παραμυθιού στην γλωσσική ανάπτυξη και ιδιαίτερος στην εκφραστική ικανότητα των παιδιών ενδιαφέροντα συμπεράσματα βγαίνουν από:

1) τον έλεγχο ανεξαρτησίας των μεταβλητών: τρόπος επαφής με το παραμύθι και απόδοση του παραμυθιού στο SPSS καθώς και από τα αντίστοιχα γραφήματα. Εκεί φαίνεται ότι η απόδοση του παραμυθιού δηλαδή η εκφραστική ικανότητα του παιδιού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο που το παιδί έρχεται σε επαφή με το παραμύθι. Συγκεκριμένα τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το παραμύθι και μέσω ακουσμάτων στο σπίτι αλλά και μέσω του θεάματος από τηλεόραση ή DVD παρουσιάζουν καλύτερες επιδόσεις στην απόδοση του παραμυθιού από τα παιδιά που έρχονται σε επαφή με το παραμύθι μόνο μέσω ακουσμάτων. Βέβαια τις καλύτερες επιδόσεις στην

έκφραση από όλες τις ομάδες παιδιών παρουσιάζουν τα παιδιά εκείνα που διαβάζουν μόνα τους παραμύθια.

2) τον έλεγχο ανεξαρτησίας των μεταβλητών: συχνότητα επαφής με το παραμύθι και απόδοση του παραμυθιού καθώς και από το αντίστοιχο γράφημα. Από αυτά συμπεραίνουμε ότι η απόδοση του παραμυθιού και επομένως καλύτερη ικανότητα έκφρασης είναι ανεξάρτητη από την συχνότητα επαφής τους με το παραμύθι. Το αποτέλεσμα μπορεί να μας ξενίζει επειδή δεν είναι το αναμενόμενο. Αλλά αυτό μπορεί να συμβαίνει για δύο λόγους. Ο ένας λόγος είναι ότι το δείγμα μας είναι πολύ μικρό. Στην περίπτωση αυτή είναι καλό να ξαναγίνει η έρευνα στο μέλλον με μεγαλύτερο δείγμα παιδιών. Ο άλλος λόγος είναι ότι μάλλον υπάρχει σφάλμα στην σχεδίαση των ερωτήσεων και να τι εννοώ. Από τα παιδιά ζητήθηκε να πουν το αγαπημένο τους παραμύθι με το σκεπτικό ότι κατά πάσα πιθανότητα αυτό θα ήταν και το παραμύθι με το οποίο θα είχαν και τη συχνότερη επαφή. Αυτή η σκέψη όμως ίσως να μην ήταν σωστή. Γιατί το αγαπημένο παραμύθι δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το «ξέρω καλά» αλλά ότι «μου άρεσε πολύ όταν το άκουσα» ίσως και μόνο μία φορά και έμεινα με την ανάμνηση ενός όμορφου ακούσματος χωρίς να μπορώ να το θυμηθώ καλά ώστε να το αποδώσω. Και όλο αυτό είναι άσχετο με το πόσο συχνά έρχεται το παιδί σ' επαφή με το παραμύθι, γιατί η 4^η ερώτηση (κάθε πότε ακούς παραμύθια) δεν αναφέρονταν στο αγαπημένο του αλλά γενικά στα παραμύθια. Εξάλλου στην απόδοση ενός παραμυθιού σε συνάρτηση με τη συχνότητα επαφής μαζί του εμπλέκεται και ο παράγοντας μνήμη του κάθε παιδιού.

Αυτό δεν ισχύει βέβαια για την προσπάθεια αλληλεξάρτησης των απαντήσεων 3^{ης} και 6^{ης} ερώτησης γιατί στον έλεγχο αυτό μπορούμε να πούμε ότι ελέγχουμε και έμμεσα με ποιο τρόπο επαφής με το παραμύθι το παιδί εξασκεί την μνήμη του ώστε να το αποδίδει καλύτερα.

Τα παραμύθια φάνηκε ότι μπορούν να αποτελέσουν ένα άριστο εργαλείο στα χέρια των γονέων και των νηπιαγωγών για την καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Ο τρόπος που το παιδί έρχεται σε επαφή με το παραμύθι μπορεί να συμβάλλει στην καλύτερη ανάπτυξη αυτής της εκφραστικής του ικανότητας αφού όπως διαπιστώθηκε από την έρευνα η εκφραστική ικανότητα του παιδιού κατά την διήγηση του παραμυθιού σχετίζεται με τον τρόπο επαφής του με το παραμύθι.

Τα παραμύθια επίσης μπορούν να αποτελέσουν ένα άριστο εργαλείο στα χέρια των ειδικών (Ψυχολόγων, Λογοθεραπευτών), όχι μόνο για την καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας των παιδιών αλλά και για την αξιολόγηση της γλωσσικής και ψυχοπνευματικής ανάπτυξης τους καθώς και για τη θεραπευτική παρέμβαση στη συνέχεια. Και αυτό γιατί:

- είναι πολύ αγαπητά στα παιδιά με τη θεματολογία τους.
- επιτυγχάνεται η καλή συνεργασία των παιδιών με τη χρήση τους.

- αγγίζουν όλα τα στάδια της γλωσσικής ανάπτυξης.
- μας πληροφορούν πολύ καλά για την ψυχολογική κατάσταση των παιδιών.
- είναι εύκολα στη χρήση τους και με χαμηλό κόστος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα παραμύθια αυτοί «οι ευγενέστεροι πόθοι των παιδικών μας χρόνων» εξακολουθούν και σήμερα να κατέχουν την πρώτη θέση στις καρδιές των μικρών παιδιών. Κλασσικά ή σύγχρονα, έντεχνα ή και μη έντεχνα, μαγικά ή λιγότερο μαγικά, σαν ακούσματα ή σαν αναγνώσματα αποτελούν διαχρονική τροφή για την υγιή πνευματική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών.

Μπορεί στις μέρες μας το παραμύθι του τζακιού να έσβησε. Από τις στάχτες του όμως γεννήθηκε το παραμύθι του «γραφείου» όπως χαρακτηριστικά μας λέει ο Β.Δ. Αναγνωστόπουλος.

Η συμβολή του στην ψυχική υγεία των παιδιών είναι μεγάλη αφού αναμφίβολα βοηθά το παιδί με το δικό του ξεχωριστό τρόπο να ενταχθεί στην κοινωνία και να γίνει ένα υγιές κομμάτι της. Το μέγεθος της προσφοράς των παραμυθιών στο τομέα αυτό της ψυχικής υγείας είναι δύσκολο να μετρηθεί, δηλαδή να ενταχθεί στα αυστηρά πλαίσια των στατιστικών μετρήσεων επειδή μεταβλητές όπως: χαρά, αισθητική απόλαυση, προσδοκίες, ελπίδες, ηθικές αξίες και τόσα άλλα που αφορούν τον ψυχισμό του παιδιού είναι δύσκολο να μετρηθούν. Το χαμόγελο που ζωγραφίζεται στα μικρά προσωπάκια, η διαρκής επιθυμία να ακούσουν ένα παραμύθι από κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο, ακόμα η γλυκιά ανάμνηση των παιδικών μας χρόνων, όλα αυτά νομίζω ότι αποτελούν ενδείξεις της μεγάλης προσφοράς των παραμυθιών στον τομέα αυτό.

Η προσφορά τους στην γλωσσική ανάπτυξη μπορεί να μετρηθεί ποιο εύκολα και αυτό γίνεται από διάφορες ερευνητικές προσπάθειες. Είμαι βέβαιη ότι όλες οι προσπάθειες θα καταλήγουν στη διαπίστωση της μεγάλης προσφοράς των παραμυθιών και σ' αυτόν τον τομέα. Η πρόκληση για αυτή την διαπίστωση παραμένει ανοιχτή...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. (1997). Λαϊκά παραμύθια για μικρά παιδιά. Καστανιώτη. Αθήνα.
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. (1997). Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού. τρίτη έκδοση. Καστανιώτη. Αθήνα.
- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. (1999). Λαϊκή παράδοση και παιδιά. Καστανιώτη. Αθήνα.
- ΔΕΛΤΑ, Π. (1995). Περί της ανατροφής των παιδιών μας. Περίπλους. Αθήνα.
- ΖΑΝ, Ζ. (1996). Μετάφραση: Τζαφεροπούλου, Μ. Η δύναμη των παραμυθιών. Καστανιώτη. Αθήνα.
- HOWITT, D., CRAMER, D. Στατιστική με το SPSS 13. Γ' έκδοση.
- ΚΑΠΛΑΝΟΓΛΟΥ, Μ. (2002). Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα: Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή. Πατάκη. Αθήνα.
- ΚΙΟΧΟΣ, Π. (1993). Περιγραφική στατιστική. Αθήνα.
- ΚΟΥΠΕΡ, Σ. (1983). Μετάφραση: Μαλαμόπουλος, Θ. Ο θαυμαστός κόσμος των παραμυθιών. Αλληγορίες της εσωτερικής ζωής. Πορεία προς την ωριμότητα. Αρχέτυπα στοιχεία και συμβολισμοί στα κλασσικά παραμύθια. Θυμάρι. Αθήνα.
- ΚΙΟΧΟΣ, Π. (1993). Περιγραφική στατιστική. Αθήνα.
- ΛΕΓΑΚΗ, Μ. (2005). Σημειώσεις στο μάθημα. : «Γλωσσικές διαταραχές στη σχολική ηλικία. Μαθησιακές δυσκολίες». ΑΤΕΙ Πάτρας
- ΜΑΛΕΦΑΚΗ, Σ. (2001-2). Σημειώσεις για το εργαστήριο του μαθήματος «Στατιστική για τις επιστήμες συμπεριφοράς». ΑΤΕΙ Πάτρας.
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ. (1999). Το λαϊκό παραμύθι. Κείμενα παραμυθολογίας. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ. (2001). Τα παραμύθια μας. Εντός. Αθήνα.
- ΜΠΑΝΑΚΑ, Κ. (2002). Παραμύθι και Ψυχανάλυση. Αγρίνιο.
- ΞΕΚΑΛΑΚΗ, Ε. (1995). Τεχνικές δειγματοληψίας. Αθήνα.
- Ο Ζωδιακός Μύθος στην Παγκόσμια Μυθολογία. Νέα Ακρόπολη. Αθήνα
- ΟΜΑΔΑ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΓΟΠΕΔΙΚΩΝ. (1995). Δοκιμασία Φωνητικής και Φωνολογικής Εξέλιξης. Μ. Τερεζάκη & Σία Ο.Ε. Αθήνα.
- PLANAS, J. Εσωτερικοί συμβολισμοί των παιδικών παραμυθιών. Σειρά: Μαργαριτάρια Σοφίας. Νέα Ακρόπολη. Αθήνα.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. (1993). Στατιστική. Τόμοι Α' & Β'. Αθήνα.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας. Αθήνα.
- ΠΗΤΑ, Ρ. (1998). Ψυχολογία της γλώσσας. δ' έκδοση. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα.

- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Χ. (1982). Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Δίπτυχο. Αθήνα.
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Χ. (1995). Το παραμύθι χτες και σήμερα. Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του. Πατάκη. Αθήνα.
- ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ (2012). Σημειώσεις για την «Κοινωνική Έρευνα». Δ΄εξαμήνου κοινωνικής εργασίας. ΑΤΕΙ Πάτρας.
- ΤΣΙΡΙΜΠΙΑ, Α., ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Χ. (1958). Ύλη και μεθοδική του παραμυθιού διά την πρώτην και την δευτέραν τάξιν του δημοτικού σχολείου. Αθήνα.
- Φράϊμπεργκ, Σ. (1971). Τα μαγικά χρόνια. Γρηγόριος Κ. Παρισιανός Αθήνα.

Άρθρα:

- Anggard, E. (2005 December). Barbie princesses and dinosaur dragons: Narration as a way of doing gender. *Gender and Education* 17: 5, 539-553. Sweden.
- Blake, J., Maiese, N. (2008 May). No fairytale... – the benefits of the bedtime story. *The psychologist*, 21: 5, 386-388.
- Colman, N. (2006). Putting Harry Potter on the couch. *Clinical child Psychology and Psychiatry*. 11, 579-589. Sage. London.
- Dieckmann, H. (1966 February). The value of a fairytale for psychic development of the child. *Praxis der kinderpsychologie and kinderpsychiatrie*. 15: 2, 50-55. Munchen.
- Hansen, S. (2005). Hans Christian Andersen – told for children. *Perspectives: Studies in Translatology*. 13: 3, 163-177. Munchen.

Ηλεκτρονικές πηγές:

- <http://ezinearticles.com./> Children-Need-Fairy-Tales
- <http://www.encephalos.gr/full/46-4-08g.htm> Μάστορα Ι. Η κοινωνικοποίηση των παιδιών στη νηπιακή ηλικία: Εκπαιδευτικές οδηγίες για γονείς.
- <http://www.zakynthos-net.gr/skalia/> Θέατρο Αβούρη Πολιτιστικό παιδικό χωριό «Σκαλιά».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Χ. (1995). Το παραμύθι χτες και σήμερα. Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του. Πατάκη. Αθήνα.
2. PLANAS, J. Εσωτερικοί συμβολισμοί των παιδικών παραμυθιών. Σειρά Μαργαριτάρια σοφίας. Νέα Ακρόπολη. Αθήνα.
3. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Χ. (1995). Το παραμύθι χτες και σήμερα. Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του. Πατάκη. Αθήνα.
4. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Χ. (1982). Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Δίπτυχο. Αθήνα.
5. <http://www.zakynthos-net.gr/skalia/> Θέατρο Αβούρη Πολιτιστικό παιδικό χωριό «Σκαλιά».
6. **Δειγματοληψία Κρίσης ή Σκοπιμότητας (Judgemental or Purposive Sampling)** έχουμε στις περιπτώσεις που ο πληθυσμός ενδέχεται να αποτελείται από διαφορετικούς τύπους μονάδων, με διαφορετικούς βαθμούς προσιτότητας και στις οποίες ο ερευνητής προβαίνει σε εσκεμμένη υποκειμενική επιλογή κατά τη λήψη αυτού που θεωρεί *αντιπροσωπευτικό δείγμα*. Ο ερευνητής δηλαδή επιλέγει από τον ανομοιογενή πληθυσμό ένα δείγμα τυπικών μονάδων, δηλαδή μονάδων οι οποίες βρίσκονται κοντά στην κατά την αντίληψη του μέση τιμή του πληθυσμού. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας μορφής δειγματοληψίας μπορεί να είναι πολύ καλά, αν η διαίσθηση του ερευνητή ή η κρίση του είναι τέλεια. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι αρκετές δειγματοληπτικές έρευνες υιοθετούν αυτό το σχήμα. Ο κύριος στόχος είναι η λήψη ενός δείγματος το οποίο να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού και το οποίο να οδηγεί σε εκτιμήσεις των χαρακτηριστικών του πληθυσμού με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια μπορούμε να επιτύχουμε για το κόστος ή για την προσπάθεια που είμαστε έτοιμοι να καταβάλλουμε. (Ε. ΞΕΚΑΚΑΚΗ).
7. **Μέθοδος** είναι ο τρόπος με τον οποίο σταδιακά διεξάγουμε μια ποσοτική ή ποιοτική έρευνα. Βασικές μέθοδοι έρευνας είναι η επισκόπηση, το πείραμα, η μελέτη περίπτωσης (case standing), έρευνα – δράσης, παιχνίδι ρόλων. **Η μελέτη περίπτωσης:** μελετά συνήθως συμπεριφορές, στάσεις, συναισθήματα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο σ' ένα άτομο ή σε μία ομάδα ατόμων., σχεδιάζεται μέσα σε φάσεις και τα κύρια εργαλεία είναι η συνέντευξη και η παρατήρηση, τα θέματα που μελετά μπορεί να είναι διαχρονικά και καινοτόμα, αφορά ποιοτικές έρευνες. (Σημειώσεις του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Δ' εξαμήνου με θέμα: Γενική Κοινωνική Έρευνα).
8. **Είδη συνέντευξης:** α) **Ατομική ή ομαδική** β) **Τυπική:** οι ερωτήσεις είναι συγκεκριμένες και δεν επιτρέπεται να μεταβληθούν ως προς τη

σειρά τους, το περιεχόμενο τους, τη διατύπωση τους και για να διαμορφωθούν θα πρέπει να έχει προηγηθεί προέρευνα. **Λιγότερο τυπική:** μπορούν να χρησιμοποιηθούν μετά το τέλος της προέρευνας και ο συνεντευκτής είναι ελεύθερος να τροποποιήσει την αλληλουχία των ερωτήσεων, την διατύπωση τους, να κάνει προσθήκες, να τις εξηγήσει. **Άτυπη:** χρησιμοποιείται κυρίως στην προέρευνα χωρίς δομημένο περιεχόμενο ερωτήσεων, οι ερωτήσεις είναι ανοιχτού τύπου με συγκεκριμένες λέξεις –κλειδιά οι οποίες αφορούν τις μεταβλητές που θέλουμε να μελετήσουμε στην πορεία της έρευνας μας (Σημειώσεις του τμήματος Κοινωνικής εργασίας με τίτλο: Ύλη κοινωνικής έρευνας).

9. **Ο δείκτης Pearson** εφαρμόζεται κατ' εξοχήν σε ποσοτικά δεδομένα μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και σε ποιοτικά εφόσον αυτά κωδικοποιηθούν με αριθμούς.
10. **Ο δείκτης C** χρησιμοποιείται για να καθορίσουμε τη συνάφεια κατηγορικών διμεταβλητών (ποιοτικά δεδομένα), στις οποίες η μία τουλάχιστο μεταβλητή έχει περισσότερες από δύο κατηγορίες (Παρασκευόπουλου Ι. Περιγραφική Στατιστική τόμος Α' & Β').
11. ΜΕΡΑΚΛΗΣ Μ. (1999). Το λαϊκό παραμύθι. Κείμενα παραμυθολογίας. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα. και σχετικά άρθρα: Anggard, E. (2005 December). Barbie princesses and dinosaur dragons: Narration as a way of doing gender., Blake, J., Maiese, N. (2008 May). No fairytale... – the benefits of the bedtime story., Dieckmann, H. (1966 February). The value of a fairytale for psychic development of the child., Hansen, S. (2005). Hans Christian Andersen – told for children.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στοιχεία Έρευνας

Δείγμα	Φύλο	I Σου αρέσουν τα παραμύθια;	II Ποιο είναι το αγαπημένο σου παραμύθι;	III Που ακούς παραμύθια;	IV Κάθε πότε ακούς παραμύθια;	V Προτιμάς να σου τα διαβάζουν ή να τα βλέπεις στην τηλεόραση;	VI Πες μου ένα παραμύθι, το αγαπημένο σου. (απόδοση)	VII Τι σου άρεσε περισσότερο στο παραμύθι αυτό;
1	♂	Πάρα πολύ	Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια	Μαμά, σχολείο, DVD ☺	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Καλή	Το τέλος
2	♀	Πάρα πολύ	Αριελ η μικρή γοργόνα	DVD	Συχνά	Να βλέπω	Πολύ καλή	Το τέλος
3	♀	Πολύ	Η Χιονάτη και οι 7 νάνοι	Μαμά, σχολείο ☺	Συχνά	Να ακούω	Μέτρια	Το τέλος
4	♂	Πάρα πολύ	-Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια -Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά, μπαμπάς σχολείο ☺	Συχνά	Να βλέπω	Καλή	Που σκότωσε το λύκο και ζήσανε τα κατσικάκια
5	♀	Πάρα πολύ	Η Κοκκινισκουφίτσα	Μαμά, μπαμπάς	Συχνά	Να ακούω	Πολύ καλή	Που δεν τα κατάφερε ο κακός λύκος
6	♂	Πάρα πολύ	-Ωραία κοιωμένη -Μπάρμπυ -Τα 3 γουρουνάκια	Σπίτι στην τηλεόραση	Μερικές φορές	Να βλέπω	Μέτρια	Το τέλος
7	♂	Πάρα πολύ	Ο ραφτάκος	Μαμά, μπαμπάς	Συχνά	Να ακούω	Πολύ καλή	Που δεν ξαναγύρισαν ποτέ οι γίγαντες
8	♀	Πάρα πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά, μπαμπάς, τηλεόραση	Συχνά	Να βλέπω	Πολύ καλή	Το τέλος που κήκε...
9	♂	Έτσι κι έτσι	Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια	Τηλεόραση, DVD, σχολείο ☺	Μερικές φορές	Να βλέπω	Μέτρια	Που την έπαθε ο κακός λύκος
10	♂	Πάρα πολύ	Εγώ ο πιο δυνατός	Τηλεόραση	Συχνά	Να ακούω	Μέτρια	Με τον δεινόσαυρο...
11	♂	Πολύ	Μπάγκουγκαν	DVD	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Όχι καλή	Που είναι ήρωας
12	♂	Πάρα πολύ	Ο λύκος και τα 7 κατσικάκια	Γονείς, σχολείο, DVD ☺	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Πολύ καλή	Που σώθηκαν τα κατσικάκια
13	♀	Πάρα πολύ	Ο Πινόκιο	Μαμά, μπαμπάς, DVD	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Μέτρια	Που ο παππούς βρήκε τον Πινόκιο

14	♀	Πάρα πολύ	Η Χιονάτη	Τηλεόραση	Συχνά	Να βλέπω	Όχι καλή	Που την φίλησε ο πρίγκιπας στο τέλος
15	♂	Πάρα πολύ	Η μαϊμού	Μαμά, μπαμπάς, σχολείο ☺	Συχνά	Να ακούω & να βλέπω τις εικόνες	Όχι καλή	Που έκανε το παιδάκι η μαϊμού και που έτρωγαν μπανάνες
16	♀	Πάρα πολύ	Ο Μινώταυρος	Σπίτι, τα διαβάζει μόνη της	Συχνά	Να τα διαβάζω	Πάρα πολύ καλή	Που νίκησε το Μινώταυρο
17	♀	Πάρα πολύ	Γοργόνα η Άριελ	Γονείς, παππούς, γιαγιά, DVD	Συχνά	Να ακούω & να βλέπω	Πολύ καλή	Που έσωσε τον άνθρωπο
18	♂	Πάρα πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά	Συχνά	Να ακούω	Καλή	Που κήκε...
19	♀	Πάρα πολύ	Η Κοκκινোসκουφίτσα	Γονείς, σχολείο, DVD ☺	Συχνά	Να ακούω	Πολύ καλή	Που της έβαλε η μαμά της φαγητό και το τέλος
20	♂	Λίγο	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά	Συχνά	Να βλέπω	Όχι καλή	Που φύσηξε ο λύκος το άγριο
21	♂	Πάρα πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά	Συχνά	Να βλέπω	Μέτρια με βοήθεια ερωτήσεων	Που φτιάξανε τα σπίτια, που φύσηξε και έπεσαν...
22	♀	Πολύ	Η Κοκκινোসκουφίτσα	Διαβάζει μόνη της	Συχνά	Να τα διαβάζω	Πολύ καλή	Που είδε τον λύκο...
23	♂	Πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά, μπαμπάς, σχολείο ☺	Μερικές φορές	Να ακούω	Όχι καλή	Που νίκησαν τα γουρουνάκια
24	♀	Πάρα πολύ	Η Χιονάτη	Μαμά	Συχνά	Να ακούω	Πολύ καλή	Που την φίλησε ο πρίγκιπας
25	♀	Πάρα πολύ	Η Κοκκινোসκουφίτσα	Μαμά, μπαμπάς	Μερικές φορές	Να βλέπω	Καλή	«Γιατί έχεις τόσο μεγάλο στόμα;...» (στιχομυθία)
26	♂	Πάρα πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά	Συχνά	Να ακούω	Καλή	Το τέλος
27	♀	Πάρα πολύ	Τα 3 γουρουνάκια	Ο αδερφός, σχολείο ☺	Κάθε βράδυ	Να ακούω	Καλή	Το τέλος
28	♂	Πάρα πολύ	Ο κόκορας και η γάτα	Μαμά	Κάθε μέρα	Να ακούω	Καλή	Με τη σπηλιά..., ο κόκορας..., τα χρυσά αυγά...
29	♂	Πάρα πολύ	Η Κοκκινোসκουφίτσα	Μαμά	Κάθε μέρα	Να βλέπω	Καλή με βοήθεια ερωτήσεων	Όταν ο λύκος έφαγε την κοκκινোসκουφίτσα...

30	♂	Πολύ	Η Χιονάτη	Η αδερφή	Συχνά	Να ακούω & να βλέπω	Καλή	Το τέλος
31	♂	Πάρα πολύ	-Η Χιονάτη -Ο Πινόκιο -Πήτερ Παν	Μαμά	Συχνά	Να ακούω	Πολύ καλή	Όλες οι σκηνές
32	♀	Πάρα πολύ	Η Κοκκινোসκουφίτσα	Διαβάζει μόνη της	Κάθε βράδυ	Να τα διαβάζω	Πάρα πολύ καλή	«Γιατί έχεις;...» (στιχομυθία)
33	♂	Πάρα πολύ	Τα Στρομφάκια	Σχολείο και κοιτά τις εικόνες στο σπίτι ☹	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Μέτρια	Όλο
34	♀	Πάρα πολύ	Η Σταχτοπούτα	Τα διαβάζει μόνη της	Κάθε μέρα	Να βλέπω	Μέτρια	Το τέλος
35	♂	Έτσι κι έτσι	Τα 3 γουρουνάκια	Μαμά	Μερικές φορές	Να ακούω & να βλέπω	Πολύ καλή	Η μπόμπα...
36	♂	Λίγο	Η κάμπια και η πεταλούδα	Σχολείο, μαμά και γιαγιά προφορικά ☹	Μερικές φορές	Να βλέπω	Όχι καλή	Που γέννησε η κάμπια...
37	♀	Πάρα πολύ	Η Χιονάτη	Μαμά	Συχνά	Να ακούω	Καλή	Το τέλος
38	♀	Πάρα πολύ	Η Χιονάτη	Μαμά	Κάθε μέρα	Να ακούω	Πολύ καλή	Ο πρίγκιπας που φίλησε τη Χιονάτη
39	♀	Πάρα πολύ	Η Χιονάτη	Μαμά	Κάθε μέρα	Να ακούω	Καλή	Το τέλος
40	♀	Πάρα πολύ	-Η Κοκκινোসκουφίτσα -Η Χρυσομαλλούσα -Ο Κοντορεβιθούλης	Μαμά	Μερικές φορές	Να ακούω	Πολύ καλή	Που περπάταγε στο δάσος η κοκκινোসκουφίτσα

Καταμέτρηση αποτελεσμάτων:

Δείγμα: 40 παιδιά

Αγόρια (♂): 21, Κορίτσια (♀): 19

Αποτελέσματα:

I ερώτηση: πάρα πολύ: 31, πολύ: 5, λίγο: 4

II ερώτηση: αγόρια κλασσικά: 15, αγόρια σύγχρονα: 6, κορίτσια κλασσικά: 17, κορίτσια σύγχρονα: 2

III ερώτηση: τα διαβάζει η μαμά ή κάποιος άλλος στο σπίτι: 22, τα διαβάζω μόνος μου: 4, μου τα διαβάζουν και τα βλέπω στην τηλεόραση ή σε DVD: 6, δεν μου τα διαβάζουν, κοιτώ τις εικόνες μόνο στο σπίτι: 1, δεν μου τα διαβάζουν μου τα λένε η μαμά και η γιαγιά προφορικά: 1

Αναφέρουν και το σχολείο: 11 (κελιά με την ένδειξη ☺), δεν αναφέρουν το σχολείο: 29 (κελιά χωρίς ένδειξη)

IV ερώτηση: συχνά / κάθε μέρα: 28, μερικές φορές: 12

V ερώτηση: να ακούω: 16, να βλέπω: 12, να ακούω και να βλέπω: 9, να τα διαβάζω: 3

VI ερώτηση: όχι καλή: 6, μέτρια: 8, καλή: 11, πολύ καλή: 13, πάρα πολύ καλή: 2

VII ερώτηση: το τέλος: 25, όλο: 2, η στιχομυθία (στην κοκκινοσκουφίτσα): 2, κάτι άλλο: 11

